

Молода Україна

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТИЧНОЇ МОЛОДІ

Наша Канада:

Нью-Брансвік, одна з найкращих провінцій

ЗМІСТ:

** — "Земля".

Ярослав Білінський — Туга за нормальністю і громадський обов'язок

В. Дубовий — Від Єгипту до Марокко

Зигмунт Заремба — Комунізм при відкритих дверях

Д-р Володимир Янів — Український Християнський Рух

М. Дурделла — Джан Дьюї — вихователь Америки

Віктор Топчій — Ми, і наші проблеми

Григорій Скит — Від синього Дінця...

Ю. Григоренко — Режисер Лесь Курбас

Рудольф Шмідт — Геній, якого забули...

Ю. Март — Про наше море

Богдан Рубчак — Поезії

— Світ за місяць. 3 фільму. Центри й організації

У ЧЕРГОВОМУ ЧИСЛІ:

Григорій Скит — Від синього Дінця... (продовження)

Ю. Март — Шість — проти імперії

О. прот. М. Овчаренко — Віра й наука

Р. Гайдар — ОДУМ і політичні партії.

MOLODA UKRAINA

A Monthly Magazine of the Ukrainian Democratic Youth in Canada and the U. S. A.

Published by the Central Committee of the UDYA.

Editorial Board:

J. Bilinsky, B. Borodchak, P. Gursky, M. Dalney (editor), G. Martyniuk, Y. Semotiuk.

Managing director: John Dubylko.

All correspondence should be addressed to

MOLODA UKRAINA

191 Lippincott St., Toronto, Ont., Canada

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і правити мову. Статті, підписані авторами, висловлюють думки авторів, а не редакції.

Передплата "Молодої України":

На рік — три долари; на два роки — п'ять доларів

THE SUMMARY OF THIS ISSUE

LITERATURE

Bohdan Rubchak: Poetry. The Author belongs to the younger generation of Ukrainian poets. He presently studies at Chicago.

H. Skyt: "From Donetz to Kama, and return". An account about the life of Ukrainian school youth in the U. S. S. R. during the Second World War. Author is now a student in one of the Canadian colleges.

I. Hryhorenko: "Genius of the Stage". An article about L. Kurbas, the ablest Ukrainian stage-producer destroyed by the communists.

ESSAYS

Dr. W. Yaniv: "Ukrainian Christian Movement". Condensation of a lecture delivered during the 1st Convention of the Ukrainian Christian Movement (Catholics), which took place recently at Louvain, Belgium. Dr. Yaniv is president of the "U. C. M." and a professor at the Ukrainian Free University.

Robert Shmidt: "The Forgotten Genius". A description of life and scientific discoveries of Mykola Tesla.

Victor Topchey: "We and our problems". An ideological lecture delivered during the 5th Annual Convention of the U.D.Y.A. of Canada.

J. Bilinsky: "Inactivity and Public Duty". The author, co-editor of this magazine and a student at the Princeton University, sees and urgent need of wider public activity from the spheres of professional intellectuals.

REPORTS

Zygmunt Zaremba: "The 'Open Door' Communism". Impressions from a tour through Yugoslavia. Author occupies and important post in the Polish Socialist Party in the exile.

W. Dubovey: "Egypt on the Crossroads". An article examining mutual relations between the Egypt of Abdel Nasser and the Western Powers.

G. Mar.: "Our Sea". An outline stressing the importance of Black Sea in the historical perspective.

This issue contains also a review of world news and Ukrainian news, and reviews of books and movies.

ЛИСТ РЕДАКТОРА

Дорогі Читачі!

Наближається святочний і новорічний сезон. Кожний з Вас висилатиме дарунки рідним, знайомим, друзям. Чи пам'ятатимете в той час про "Молоду Україну", про те, що вона є найближчим Вашим другом і з вдячністю прийме найскромніший Ваш дар?

Або чи пам'ятатимете про те, що "Молода Україна" може бути найкращим подарунком для Ваших знайомих, які досі журналу нашого навіть не бачили й не знають, чи такий взагалі виходить? Не полінуйтеся піти на пошту й передплатити журнал для одного з тих, що живуть в Європі, в Південній Америці, в західних провінціях Канади і США. Вони згадуватимуть Вас кожного раз, коли дістануть журнал!

Друзі одумівці! Чи знаєте, що "Молода Україна" має не менше прихильників поза ОДУМ-ом, як у самому ОДУМ-і? Чи відвідаєте Ви їх підчас або після Свят Різдва Христового й поздоровите з колядою від імені "Молодої України"? Так роблять всі інші організації і ми віримо, що так зробите Ви.

Якщо Ви серйозно поставитесь до цього заклик — то черговий календарний рік ми кінчатимемо не з сотнями доларів дефіциту, а з тисячами прибутку. Прибутку, який обернемо на розбудову видавництва і єдиного журналу української демократичної молоді.

Якщо ж цей заклик Ви зігноруєте — то воля Ваша. "Молода Україна" від цього не вмере. Вона житиме, як довго живе ОДУМ і буде такою, якої ОДУМ заслуговує. Річ ясна, що без Вашої підтримки, без подвоєння числа передплатників, виходити щомісячно "Молодій Україні" дуже тяжко. Але виходити вона буде, бо мусять. Питання тільки в тому, чи зможе вона вдовольнити Ваші вимоги, чи буде такою, якою Ви хотіли б її бачити.

Я вірю, що Ви не дозволите зробити нам крок назад. Тим більше, що в нас величезні і невикористані можливості росту. Є в Канаді і США міста з тисячами українського населення, де розходиться тільки пару десятків журналу. Є міста, які "Молодої України" досі не бачили цілком. Нам бракує відповідних адрес і знайомств, щоб направити цей стан. Їх маєте Ви, читачу.

В надії, що під Новий Рік Ви їх використаєте, здоровить Вас —

Ваш Редактор

PRINCESS FASHION FURS

506 QUEEN STREET WEST

в Торонті

Tel.: EM. 3-8884

- Найкращі футра на догідні сплати,
- Готові і на замовлення,
- Всіх родів переробки.
- Товар гарантований.
- Приймаємо теж на переховку літом.

Наш другий магазин:

750 YONGE ST. Tel. WA. 1-8971

З Е М Л Я

Осіnnий шлях... Кальний осінний шлях.
Немов мерці, снопи лежать в полях,
Самотній кущ на вітрі облітає,
І скаржаться на небосхил дроти,
І почуття тривоги й самоти
Журбою в серці й тугою зростає.
О, як бренть в дротах похмурий спів,
Як налітає вітер щохвилинно,
Як сонце падає за темний пруг степів,
За край землі твоєї, Україно!

Грузовики не вперше входять в ніч,
Не вперше темніть ходить біля віч,
Уже не раз пожежа просвітляла
Повитий таїною небосхил,
Вже смерть на вимаху свинцевих крил
Не раз над головою в нас кружляла, —
Та ще ніколи серце під грудьми
Не билось так у тузі безупинно,
Як в мить тяжку, коли ступнули ми
На край землі твоєї, Україно!

Я в інші дні шляхи твої сходив...
Я спочивав у затінку садів.
Проходив день, минала ніч і дніло.
В житах виляса стежка і вела
В ярк до степового джерела,
Воно дзюрчало, грало й гомоніло,
У світлі поранковому над ним
Стара верба схилялася уклінно,
І в небо тихо підіймався дим
Твоїх осель привітних, Україно!

Далекі дні, дні радісних пісень
Спливали в думках в цей похмурий день.
Під рев грузовика, що буксував в калюжі,
Вставали образи напівзабутих снів,
І погляд милий з далини яснів
Наперекір вітрам і лютий стужі.
Я встав з машини і наліг плечем
На борт брудний, в багнищі по коліна;
Мотор ревів. Так в полі під дощем
Прощався я з тобою, Україно!

Машини рушили і потонули в млі,
Я на шляху підняв шматок землі,
Обмитої осінніми дощами...
Важкий і темний, він в руці холов,
Мов бідне серце, що згубило кров.
Пожежею війнула тьма за нами.
Гукнув гудок. Я до машин побіг,
Ми далі рушили, як і повинно,
Та кинути на шлях я вже не міг
Той шмат землі твоєї, Україно!

Це все, що залишилося мені
На спогад про мої юнацькі дні,
Про край, де я зростав і зрів душею,
Про рідний степ, і ріки, і горби,
Про стан похилий сивої верби,
Що похилилась над течією,
Минулого мого... Шматок землі!
На серці в мене він лежить незмінно,
У струм один і гнів мій і жалі
Єднаючи з тобою, Україно!

?

П'ятьом читачам, які перші подадуть прізвище
автора цієї поеми — буде зарахована в нагороду
річна передплата "МУ".

Я пронесу його крізь всі бої.
Усі думки і пориви мої
Ним з'єднані навик і в ньому злиті.
Усе життя і прагнення мое,
Мов попіл Клааса, у серце б'є,
Пробуджуючи сни несамопиті.
Він проведе мене у боротьбі,
І вона настане, та визвольна днина,
Коли я поверну його тобі,
Цей шмат землі твоєї, Україно!

Коли ж в бою спину свою ходу
І на ріллю промерзлу упаду,
Мов для обіймів розпростерши руки;
Коли на дальніх пагорбах мене
Вогка земля навіки поглине, —
Як знак любові, відданості й злуки,
В моєму смертному важкому сні,
На серці похололому, нетлінно
Лежатиме, неспалений в огні,
Шматок землі твоєї, Україно!

Петро КАРПЕНКО - КРИНИЦЯ

З АРХІВНОГО ЗОШИТА

В долині синіючих трав
Кондор мов серце клював.
Сполохане небо пливло,
Нікого довкруг не було.
І от у заклітій траві,
Мов полум'я квіти живі.
Із серця кривавих краплин,
Спахнули, розливши кармін.
Орел одірвався від трав,
У неба безодні пропав.
І снилося потім: з імлі
Долиною смерти ішли,
Охмелені пахом вітрів,
Утомою зморних шляхів,
Під мерклим щезанням зорі —
Веселі життя владарі.
З них кожен згинався і в траві
Зривав собі квіти живі,
І вранішніх сутінок ліс,
Як частку ества мого, ніс.
Лиш в чорному вбранні сумна
Лишилася постать одна,
І довго стояла сама,
Як горе, як мука німа.
А сонце зійшло удалі,
Вона заридала в імлі,
Припавши грудьми до землі,
До квітів, що в мокрій траві,
Мов полум'я квіти живі.

1945

Ярослав БІЛІНСЬКИЙ

ТУГА ЗА НОРМАЛЬНІСТЮ і громадський обов'язок

Час від часу у нас говориться про тих, що відходять від активної громадської праці заради своїх власних інтересів. (Так, напр., частину заголовка я позичив зі статті В. Голуба в "Українському Прометей" ч. 6, 1955 р.). Пригадуються мені слова одного старшого колеги: "Надоїло вже мені ціле своє життя варитися в емігрантській юшці!" Колега закінчив в Америці освіту, найшов собі добру посаду і, щоб забути про емігрантщину раз на завжди, одружився на американці.

Не сумніваюся, що він представляє собою крайній випадок. Але будьмо чесні: хто з нас часами не нарікав на емігрантське життя, кому з нас ніколи не снилися добра посада, власне авто, власний дім і взагалі солодке життя без громадсько-політичних турбот?

Це явище зовсім природне. Уявіть собі, що це значить для пересічної людини провести п'ять, десять літ у таборах на чужині? Подумайте, що це означає для юнака або чоловіка, витратити якусь десятку частини свого життя на випадкову, здебільша незадовільну освіту або на випадкову, здебільша непоплатну працю? Представте собі, що це значить для жінки, протягом десяти літ жити без власного дому або хоч власного помешкання, в якому вона могла б вільно господарювати і відповідно виховувати своїх дітей? Тому немає нічого дивного, що тут, в Америці, цей чоловік і ця жінка кидаються на заробіткову працю і стараються передовсім здобути всі блага нормального життя, які їм було відмовлено довгі роки в Європі.

Наші ідеалісти залюбки повторяють за Бернардом Шов: "Віруй і ти вічно горітимеш!" Але не так просто вірити у визволення своєї Батьківщини, коли всі мудрі світу цього тебе запевняють, що ані Америка, ані Советська Росія не підуть на самогубство третьої світової війни. Не так просто і "горіти", коли кругом тебе всі холодні або, в кращому випадку, тільки жевріють вогником сантиментальних спогадів. Наші ідеалісти забувають, до якої міри людські дії зумовлені оточенням. Безсумнівно, головну роль відіграє характер людини: чи ти горітимеш, чи ні і як ти горітимеш, залежить від того, чи ти вугіль, соло-

ма, або камінь. Але оточення подає свіжі іскри або тушить дрібним дощиком: опіслявоєнна криза в Німеччині та Австрії побуджувала до активної громадсько-політичної праці; більш нормальні обставини за океаном видвигали на перше місце "нормальні" людські вимоги, здебільша коштом суспільних потреб. Головне, наші ідеалісти забувають про те, що ті, що горять, швидко і спалюються, а більшість людей, навпаки — хочуть жити якнайдовше. Тому й несправедливо й недоцільно цю більшість обкладати всякими лайливими епітетами, як напр. "обивателі", "побутові емігранти" і тому подібне. У своїй блискучій книжці "Загублена українська людина" великий український ідеаліст д-р М. Шлемкевич зауважив цілком правильно, що на меншість людей "ідейних" припадає велика більшість людей "порядних", тобто таких, що вважають своїм головним життєвим завданням: **порядно** виконувати свою працю, **порядно** забезпечити свою родину і **порядно** виховати своїх дітей. Признаймося відверто, що це завдання нелегке навіть без ускладнень громадсько-політичної діяльності.

Для активної громадсько-політичної діяльності пристосовування до оточення явище не конче шкідливе. В нормальному, трохи аполітичному оточенні "нормальні" люди можуть здобути більший вплив ніж люди "менш нормальні": так напр. сьогодні ще в Америці лікарі та інженери, адвокати і банкири шануються більше, ніж учителі середніх і вищих шкіл, письменники, журналісти і політики. Те, що більшість нашої молоді студіює медицину і техніку, а не політику і українознавство само по собі трагедією ще не є: добрий лікар-українець і добрий український інженер можуть зробити в американському оточенні більше для своєї країни народження, ніж професійний громадський діяч-емігрант, до якого це оточення ставиться з упередженням.

Але рішуче треба бити на сполох тоді, коли цей лікар чи адвокат, інженер чи підприємець настільки пристосовується до нового оточення, що або обмежується виключно професійними інтересами, або таки зовсім цурається своїх батьків. Та-

кі випадки бувають. Візьмим, напр., скандальне поступовання одного українсько-американського професійного товариства в Нью Йорку, яке, ігноруючи протести частини своїх членів, назначило свої звичайні збори на той же день, в який мала відбутися святочна академія по бл. п. Симоні Петлюрі.

Іншими словами, хоч туга за нормальністю сама по собі є явище природне і не конче від'ємне, існує велика небезпека, що вона доведе до того, що ті люди, які могли б зробити для громади найбільше, в дійсності робитимуть для неї найменше.

Як цьому запобігти?

Може нагадати всім тим нашим друзям, що так прагнуть нормальності, про ідеалістів, які ціле своє життя присвятили громадській праці? Про того науковця, який, не зважаючи на свій вік і свою безнадійну хворобу, весь час активно працює на політично-громадській ниві, який, напів інвалід, пише десятки важливих статей і книжок, між ними солідну біографію Симона Петлюри? Нагадати їм про всіх тих імігрантів-робітників, що своїми гіркою працею долями розбудували українсько-американське життя в США і в Канаді? Знаєте, що наші друзі можуть Вам відповісти на це? "Так, ми їх всі дуже поважаємо; але ми самі не хочемо бути героями, ми хочемо тільки жити так, як живуть інші люди, люди **нормальні**".

Отже пригляньмося ближче до того, як живуть ті інші, нормальні люди — американці. Нігде правди діти, що в Америці особистий успіх — success — ціниться на загал високо, тим вище, чим більша сума в банку. Але той, хто думає, що в американців слабо розвинуте почуття громадського обов'язку, глибоко помиляється. Пригадую, як раз я розбалакався на цю тему з одним багатим і культурним американцем. Я пригадав йому, що Айнштайн колись сказав, що людей можна поділити на дві категорії: "людей особистого успіху" (men of success) і "людей вартости" (men of value). Люди успіху беруть від громади більше, чим вони їй дають; люди ж вартости дають громаді більше, чим вони від неї беруть. Потім я запитав його зруба: "Як людина, що виросла тут в Америці, якої діди і прадіди також виховувались в цій країні, — до якої категорії приділили б ви більшість ваших земляків: до людей успіху чи до людей вартости?" Мій співбесідник усміхнувся: "Навіть якщо б більшість з них старалися б бути передовсім людьми успіху, двоєподіл Айнштайна все таки є геніальним упрощенням". — "Чому?" — "Ви читали клясичний твір французького історика де Токвіля, який

120 літ тому назад об'їхав всю Америку?", запитав він мене. — "Так, читав". — "Чи не помітили ви, що вже де Токвіль описує безліч добре організованих харитативних і громадських клубів? Американська громада вже тоді знаходила способи, щоб взяти свій довг від "успішних" людей. Пересічний американець, як би він не обожнював успіху, він все таки — чи то з пошани до людей вартости, чи просто з поганого сумління — завжди сягає рукою до кишені, щоб виконати свій — хоч мінімальний — громадський обов'язок."

Таким чином бачимо, що нормальні люди в найнормальнішій країні світу завжди сумлінно виконують свої громадські обов'язки. Спроби деяких наших співгромадян, цих обов'язків уникати, треба отже розглядати не як прояв нормальности, а навпаки, як ненормальний паразитизм.

Питання нормальности ускладнюється проблемою асиміляції. Про це я вже говорив деінде (див. "ОДУМ між Америкою і Україною" в "Молодій Україні" ч. 20-те), тому хочу

обмежитись короткими заувагами і одним прикладом. Безперечно в американському і канадському суспільстві є ще групи, які вимагають від нас, щоб ми якнайшвидше забули про "Старий Світ". Але я глибоко переконаний — і за хвилину скажу чому, — що чим більшу роль США і Канада починають свідомо відігравати в нашому світі, з тим більшою толерантністю і повагою американська і канадська еліта буде ставитися до тих іммігрантів, які — при всій своїй лояльності до нових країн поселення — не хочуть забувати про свою стару батьківщину. Кінець - кінцем, національно свідомі іммігранти збагачують американську культуру і помагають урядам США і Канади зрозуміти краще проблеми світової політики, від розв'язки яких залежить доля всіх мешканців цього континенту — і старих і нових.

Які підстави маю на це сміливе твердження? Недавно в українсько-американському життєвому трапилося велика і приємна подія. Нам усім відомо, на скільки українсько-американська громада мусіла терпіти

від нерепрезентативних приміщень. Навіть наш старий Український Народний Союз, який має досить пристійний власний будинок, знаходиться в поганому районі одного з найбрудніших фабричних міст штату Нью Джерсі. Що вже тоді можна вимагати від такої поважної, але "новоприбулої" інституції як УВАН, яка свої наукові конференції мусить відбувати в тісній залі десь в закуреному і закопченому нижньому — чи пак "даун-таун" — Нью Йорку? Але тепер є надія, що цей стан швидко поліпшиться. Нещодавно американські нью-йоркські газети подали вістку, що винахідник і фабрикант з українського роду п. Василь Джус купив для користування українських організацій відомий палац Стайвезанта на світової слави П'ятій Авеню. Під заголовком "Українці перебрали палац Стайвезанта" найбільший американський щоденник Нью Йорк Таймс помістив докладний репортаж, в якому описує особу Шановного Покупця, характер та історію палацу і підкреслює, що після ремонту палац має служити для культурних імпрез таких то українсько-американських організацій. Подумайте, будь ласка, що це значить, коли найвпливовіша газета в Америці друкує на видному місці докладний репортаж про цю подію! Чи це не є вислів пошани і до культурно-політичної діяльності українсько-американської громади і до особи жертводавця, п. Василя Джуса?

Для контрасту уявіть собі, будь ласка, яка була б реакція Нью Йорк Таймс-у, якщо б її кореспондент дізнався про те, що певне українське товариство в Америці прилюдно зневажає пам'ять Симона Петлюри?

Чому вчить нас оця подія? Туга за нормальністю явище природне і не кінце від'ємне. Навпаки, якщо ця туга не переходить в чистий паразитарний егоїзм, а пов'язана зі здоровим почуттям громадського обов'язку, вона може принести великі і гарні наслідки, як у випадку українсько-американського фабриканта п. Джуса. Тому студіюючій молоді треба казати: "Студіюйте, до чого ви здібні: медицину, право, техніку, економіку, історію, політику чи українознавство — але не забувайте про свій громадський довг!" Працюючій молоді: "Працюйте і заробляйте стільки, скільки можете — але і ви пам'ятайте про свій обов'язок супроти суспільства!" Як висловився Віталій Бендер на сторінках "Молодої України" ("Не втрачати віру!", ч. 23): "НЕ МУСИТЕ БУТИ АКТИВНИМ, АЛЕ БУТИ ХОЧ МІНІМАЛЬНО КОРИСНИМ — ОБОВ'ЯЗКОВО!" Додамо від себе: "НОРМАЛЬНОСТЬ — ЦЕ НЕ ПАРАЗИТАРНИЙ ЕГОЇЗМ!"

3 РЕЗОЛЮЦІЯ П'ЯТОГО З'ЇЗДУ ОДУМ-у США

П'ятий Ювілейний З'їзд ОДУМ-у вітає Уряд США і гаряче апелює, щоб він вів закордонну політику в напрямку зміцнення і поширення у світі демократії та визволення поневолених советською Москвою народів, між ними і народу українського. Демократична Українська Молодь висловлює щире переконання, що інтереси американського народу й інтереси поневоленого народу землі наших батьків, України, є тепер і залишаться далі спільними...

Демократична Українська Молодь з досвіду своїх батьків і з досвіду власного, що на завжди залишив в її пам'яті понурі картини советських злиднів, гвалтування людської душі і безоглядного нищення творчих сил нації, знає дуже добре, що природа комунізму та його остаточна мета ніколи не змінювалися і не зміняться. При поворотних пунктах історії московські комуністи пускали в обіг облудні гасла, які присипляли пильність народів і давали можливість виграти час, щоб пізніше якнайлегше схопити свою здобич. Сьогодні ми перестерігаємо всі вільні і загрожені від комунізму народи перед трагічними помилками, що можуть прийти слідом за найменшим довір'ям до комуністичної проповіді "співіснування".

Українська Демократична Молодь звертає увагу молоді вільного світу на те, що в країнах комуністичної диктатури сотні тисяч юнаків падають жертвами нелюдських експериментів окупанта, що запрошують їх до концетраційних таборів і, силою розірвавши родини, депортує їх в нечуваних в історії розмірах. Учасники П'ятого Ювілейного З'їзду ОДУМ зокрема висловлюють свій рішучий протест проти насильних депортацій української молоді в пустелі Казахстану і Західного Сибіру та закликають молодь вільного світу приєднатись до цього протесту.

У відповідь на підступну діяльність агентури зненавиджених органів МГБ, що діє в советській зоні Берліну під плащиком "Комітета по возвращенню на родину", Українська Демократична Молодь закликає все українське громадянство на еміграції до стійкості, солідарности і всебічної моральної та матеріальної підтримки тих національних установ і організацій, які ведуть безкомпромісову боротьбу проти большевицьких людодів. Учасники П'ятого Ювілейного З'їзду зокрема вітають створення Комісії для протидії советським поставщикам невільничих рук.

ЗДАЛЕКА Й ЗБЛИЗЬКА**ВІД ЄГИПТУ ДО МАРОККО****1. Єгипет на роздоріжжі**

Було б зовсім безнадійною справою пробувати розказати 10.000-річну історію Єгипту в короткій журнальній статті. Та й навряд чи це потрібно. Двадцять два мільйони єгиптян, які густо заселяють родючу дельту Нілу, чарівні оази вздовж лівійської пустині та Суезький перешийок — цікавляться тільки тією історією, що почалась три роки тому й невідомо ще чим закінчиться.

Вночі, 22 липня 1955 року, фронтові офіцери переможеної Ізраїлем єгипетської армії, кинули клич: "Наш фронт не тут, наш фронт у Каїрі!" І протягом трьох днів феодальний режим короля Фарука був зметений. Король зрікся престолу й утік з Каїру до Італії. Його корупційних міністрів було заарештовано. Титули і привілеї всемогучої кліки пашів було знесено. Їхні маєтки частинно конфісковано. Владу в країні перебрала Революційна Рада, зложена з молодих офіцерів і формально очолена ген. Нагуїбом, а фактично — полк. Гамаль Абдель Нассером.

Такої революції Єгипет потребував давно, так як потребують її всі країни Близького Сходу за винятком одної хіба Туреччини, яка свою демократичну революцію пережила ще в двадцятих роках. Здавалось би, що вільний демократичний Захід повинен був привітати єгипетську революцію з ентузіазмом і допомогти молодим єгипетським революціонерам здійснити приобіцяну населенню ціль: оздоровити армію, ввести здорове законодавство, дати цьому найбіднішому в світі народові зовсім можливий добробут та демократичні свободи.

На жаль, цього не сталося. Правлячі кола Заходу воліють бачити на сході спорохнявілі феодальні режими Фаруків, які не ставлять жодного спротиву західній домінації, ніж здорову демократичну владу, яка вимагає для своїх народів повної суверенності і свободи. "Захід вирішив, що допомога Єгиптові не оплачується — жалівся недавно прем'єр-міністр Нассер. У нас немає ворожого наставлення до Америки. Я завжди пробував вдержувати з нею дружні стосунки, з застережен-

ням тільки, щоб ці стосунки не перетворилися в певний рід чужої домінації".

Але гіркий досвід єгипетської історії навчив Нассера вважати чужою домінацією всякі "договори про дружбу", "спільні команди", "взаємну оборону", "місії" і тому подібні атрибути, без здійснення яких Америка нікому не дає ні позичок, ні зброї. А без більшої позички з-за кордону, яка допомогла б наводнити наднілську пустиню та розвинути певну індустрію у відсталій країні — єгипетським революціонерам ніколи не вдасться здійснити дані народові обіцянки. Вони це знають, тому усякими голосними заходами намагаються відвернути увагу населення від складних і пекучих внутрішніх проблем і скерувати її назовні: на Судан, Ізраїль та Марокко, на монтування все-арабського блоку народів, який був би спро-

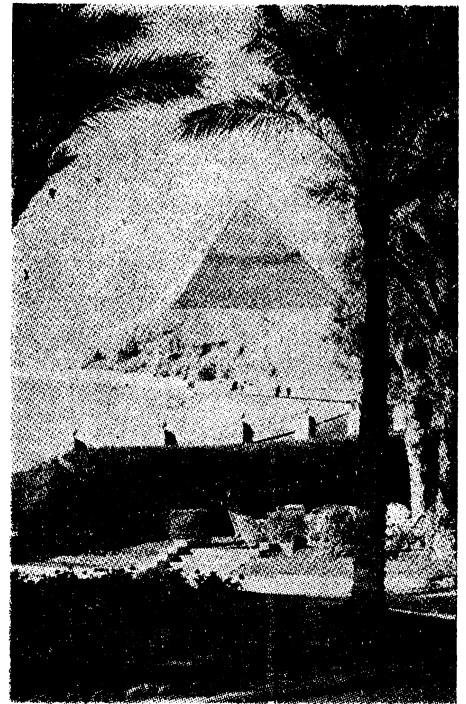
Капітан В. ДУБОВИЙ

можний вирвати цю частину світу з-під чужих впливів, на плекання почуття національної гідності і солідарності і навіть на певні небезпечні авантюри.

До цієї категорії заходів Нассера належить і умова про доставку Єгиптові тяжкої зброї з СССР та Чехословаччини. Дурниці говорять ті, що додають у цьому комуністичні симпатії провідника єгипетської революції. "Купуємо зброю, не ідеологію — заявив якось Нассер. — Я не думаю, що я диктатор, — у мене інший характер... Але я йду з революцією, поки зустріну кращого вбивцю (на Нассера вже був невдалий атентат)..."

Куди ж прямує єгипетська революція? В ситуації, яка витворилась — цього не знає ніхто.

І щойно коли Абдель Нассер зустрине "кращого вбивцю" Захід побачить кого він втратив, щойно тоді можна буде говорити про якісь ко-

муністичні впливи в Єгипті і на цілому Близькому Сході. Зрештою, мудріші політики бачать це й тепер. "Без Нассера Єгипет перетворився б у страшний розгардіяш" — сказав недавно один британський дипломат. Та навіть ізраїльтяни приватно шепочуть, що з упадком стриманого, мудрого Нассера їм було б дуже прикро.

Чи зробить Захід з цих фактів правильні висновки? Чи допоможе Нассерові загородити Ніл, позичкою в 600 міль. дол., щоб дати хліб мільйонам єгипетських нуждарів? Чи допоможе поселити мільйон утікачів з Палестини, які також мають право на якесь людське життя? Не знаємо.

Політика французів у недалекому від Єгипту Тунісі, Алжирі й Марокко підказує нам сумніватись у політичну мудрість старого Заходу. Його девізом у стосунках з народами, які прагнуть визволення, стало славне вже: "Запізно і замало!" Але про це другим разом.

ОБІЦЯНА ЗЕМЛЯ МАЄ НАФТУ

Нарешті стало ясно, чому ізраїльтяни так хоробро билися з єгиптянами за кусок безлюдної негеської пустині. Останнього місяця в негеській пустині відкрито багаті поклади високовартісної нафтяної ропи.

На першу вістку про це радісне відкриття мешканці ізраїльської столиці на вулицях обнімалися, вперше почувшись сильними у своїй відзисканій батьківщині.

Зигмунт ЗАРЕМБА

Комунізм при відкритих дверях

До арсеналу випробуваних охоронних засобів комуністичної диктатури належить ізоляція країни від вільного світу. Ізоляція — це конечний засіб для дезінформації суспільства, для піддавання його впливам пропаганди, без страху, що суспільство дізнається про невідгдані факти. Тільки під охороною такої чи іншої завіси можна піддавати суспільство ідеологічній дресурі.

Аж ось, раптово, під натиском політичних і господарських факторів, югославські комуністи вийшли на шлях широкого відкриття дверей своєї країни. З туризму зробили не лише знаряддя пропаганди, але й звичайне джерело припливу чужої валюти та інших економічних користей. Така постановка справи виключає "Інтуриста", якого заступлено звичайним туристичним бюро, без провідників і без зобов'язуючих трас. Після полагождення кордонних формальностей, чужинець занурюється в Югославію з почуттям цілковитої свободи.

Таке було моє перше враження, коли я опинився в країні диктатури Тіта. Враження тим дивніше, що за весь час мого тритижневого побуту в цій країні, мною ніхто не цікавився, поліцію зустрічалося рідше, ніж... у Великобританії чи Франції. Пояснити це можна, зрештою, легко: вся поліційна служба слабого вуличного руху зводиться до кількадесяти поліцистів, розміщених на перехрестях вулиць у великих містах.

Так отже двері до Югославії для чужинців широко відкриті. Але чи відкрито їх для громадян Югославії? З особистого досвіду можу ствердити, що виїзд пересічного югославця закордон не творить більшої проблеми, якщо не враховувати фінансових труднощів...

Югославські комуністи, позбавлені нагло опертя в Москві, опинившись під немилосердним її ідеологічним і господарським обстрілом, були змушені в 1948 р. шукати справжньої підтримки в масах народу. Розрив з Москвою дав їм зразу колосальний козир: звільнення від соєтської протекції населення прийняло з ентузіазмом. Режим Тіта спромігся на два чергові акти, які зблизили його з масами: припинив терор і проголосив політику негайного піднесення добробуту.

Від кожного з ким тільки я говорив... я діставав картину двох різних епох повоєнного життя. З одного боку — кошмар терору, який поглинав тисячі жертв і наповнював життя пекельним страхом перед завтрашнім днем, з другого боку — період після 1949 р., коли — як говорив мені один з співрозмовців — "якщо мене оскаржать, можу оборонятися, бо не залежу вже від ласки чи неласки поліції безпеки".

Розрив з політикою "дігнати і пе-

регнати капіталістичний світ" при-спішеними темпами акумуляції і раптовою розбудовою промислу, хоч би ціною нужди робітників і селян, — відбувся також радикально. Тіто добре влучив у тон простої людини, проголосивши, що "ніхто з нас не присягав збудувати соціалізм протягом нашого життя".

Ідея зповільнення темпа індустріялізації і звороту до заспокоєння біжучих потреб населення мусіла знайти живий відгук у масах югославських народів... "Якщо б це наш уряд застосував сьогоднішню політику від початку — зовсім інакше виглядало б наше положення сьогодні" — говорив мені з щирим жалем один молодий югославський комуніст...

Зигмунт Заремба — чільний діяч Польської Соціалістичної Партії й відомий приятель українців.

Його статтю "Комунізм при відкритих дверях", друкуємо сконденсовано з "Культури" ч. 95.

Припинення терору принесло повернення особистої свободи. Зникла поліційна контрола у сфері приватних справ. Кожному вільно думати що завгодно; можна говорити, критикувати, пускати сплетні, скільки кому подобається. Тільки зрідка маврево минулого з перед шести років наказує притишити голос, чи не доказати думки, замінивши слова значущим поглядом чи жестом. Але... всяка організація, невизнана режимом, — заборонена; преса змонопольована; політичні зібрання, неконтовані режимом, неможливі. Диктатура триває, чужа і ворожа всяким політичним свободам.

Обсерватор зовнішніх проявів югославського життя міг би її не завважити. Диктатура Комуністичної Ліги Югославії потрапить діяти дискретно... Можна б проїхати — не знаючи мови і не читаючи преси — цілу країну вздовж і впоперек і не завважити, що тут панує "вождь" і монопартія. Звичайно, постійно бачене військо промовляє до туристів образом сильного мілітаризму, але не поліційної держави. Ця дискреція в зовнішній презентації не зміняє проте факту, що диктатура триває.

Один дуже культурний робітник, спеціаліст, робітничий діяч ще з перед війни, якого я запитав про його

го стосунок до режиму Тіта, відповів:

— Я не є комуністом, але підтримую режим з двох причин: хочу брати і беру участь (він є головою Робітничої Ради) у будові нових кращих форм життя працюючих мас. По-друге — упадок сьогоднішнього режиму мусів би довести до розпутання міжнародної і релігійної боротьби та до впливу на верх усіх котерій, які розкладали життя нашої країни. Як соціаліст, я толерував колись диктатуру короля Олександра в його намаганнях утримати югославську державу. Чому ж мав би я не співпрацювати сьогодні з диктатурою Тіта?

Здається, в цьому лежить найглибший підклад тривкості режиму. Журба про вдержання держави й подолання відцентрових тенденцій, яка керує думками й почуттями багатьох людей, є найбільшим козирем комуністичної диктатури в Югославії.

Югославія, як держава, виросла з почуття потреби вивести Балкани з традиційної анархізації, вічних кривавих зударів між окремими народами, племенами, вірами.¹⁾

Поняття югославського народу кристалізується щойно від закінчення першої світової війни. Сьогоднішня федерація була завжди вимріяною формою організації цієї частини Європи. Ядерний приклад сучасного стосунку громадянина до сьогоднішньої Югославської Народної Федеративної Республіки дав мені один хорват.

— Наскільки я знаю, ви є хорватом. Як погоджуєте це з югославським патріотизмом? — запитав я свого співбесідника.

— Я хорват удома, в Хорватії, але я югославець супроти зовнішнього світу...

¹⁾ Югославська Федеральна Народна Республіка нараховує біля 17 мільйонів мешканців. В тому числі — Сербська Народна Республіка 6.983.000, Хорватська Народна Республіка — 3.913.000, Словенська Н. Р. — 1.462.000, Боснійська Н. Р. — 2.843.000, Македонська Н. Р. — 1.303.000, Чорногорська Н. Р. — 420.000 (цифри заокруглені). Релігійно населення Югославії поділене так: православних 49,53%, католиків 36,70%, мусулманів 12,52%, інших християн 1,14%, жидів 0,04%.

Я приглядався книгарським виставам. Знайшов багато перекладів з польської літератури: "Огнем і мечем" Сенкевича, "Фараон" Пруса, Міцкевичеві "Дзяди"... Однак не це вразило мене найбільше. Ось, у відділі суспільної літератури, побіч творів Маркса і Леніна я побачив свіжо видані майже всі класичні твори соціалістичної літератури: Кавтський, Мерінг, Куль, С. Б. Вебб, Р. Люксембург, Р. Гільфердінг... Нечувана річ у країні, де управляють комуністи! Двері отже відкрито також у ділянці кристалізації ідеології. Чи слухніше: піднесення завіси, яка відділяла Югославію від Заходу, не дало погодитися з ідеологічною дресурою на базі непорушних догм думання.

Це спостереження ще поглибилися, коли при допомозі словника мені вдалося увійти в лектуру місцевих публіцистичних видань. Зразу вдарила в очі різниця між ними, а подібними виданнями советськими чи польськими... беру зошит часопису "Економска політика". Знаходжу в ньому полемічні статті на такі принципові теми, як суть національного прибутку, методи господарського планування. Чи можна уявити собі, щоб у котромусь з підсоветських країв писали на ці теми й не покликалися на якісь цитати з Маркса і Леніна та не пришпилювали опонента цитатою з писань Сталіна чи місцевого "вождя"? Натомість тут маємо звичайні роздумування з покликуванням тільки на логіку.

Далекий шлях ділить цей югославський раціоналізм від советського догматизму... Шлях оригінальних висновків, заслуговуючих найбільшої уваги. Милевим каменем на цьому шляху є введення робітничих самоуправ у фабриках і заводах, які є власністю народу (югославці дуже ображалися, коли я говорив про державну власність), але обдаровані далекоїдучою автономією...

При ближчих дослідах виявляється, що комуністичні клітини мають багато більший вплив на вибір Робітничих Рад, ніж це виходило б з числа комуністів; вони ж творять єдину організовану силу й приходять на робітничі збори з готовими пропозиціями відносно кандидатів на різні пости, як також відносно інших справ порядку нарад. Це привілей величезного практичного значення, хоч виконуваний, як можна думати, в умовах повної свободи критики і свободи остаточного вибору людей.

Подібна ситуація формується також у професійних спілках. І тут вибори є вільні. В професійних органах члени комуністичної партії є переважно у меншості, однак творять єдину політично організовану групу, а отже дицидує групу. Хіба що вони дуже нечисленні, або

взагалі відсутні в даній групі, що також не раз буває.

Виділ Робітничої Ради є виконавчим органом робітничої самоуправи на заводі. Він вибирає, ангажує і відкликає директора, який зобов'язаний діяти у тісному порозумінню з виділом Робітничої Ради. Виділ разом з дирекцією опрацьовує пляни продукції заводу і реалізує поділ прибутку, обмежений податковими і інвестиційними приписами. Виділ реалізує також розподіл прибутку на додаткові винагороди робітників (5% зиску бруто і не більше ніж двомісячна пенсія річно), а також на суспільний фонд, з якого будуться помешкання та здоровельні заклади для працівників...

Підприємство промислове, транспортне чи торговельне — творить автономну одиницю, яка може конкурувати з подібним підприємством. Не міститься в голові, як можна погодити такий стан з засадою планування і потребою економії зусиль. Серед багатьох інших розмов, я мав дискусію з одним професором Загребського університету на цю тему...

— Згідно з принципом децентралізації, і на відміну від советської системи, ми плануємо господарку знизу. Вихідну базу творять пляни, подані окремими підприємствами. Вони обіймають плян продукції, збуту і інвестиції. Ці пляни зводяться в урядях планування окремих республік в крайовий плян. Крайові пляни переходять до федерального планування і перетворюються у федеральний плян. Коректу плянів, їх гармонізацію з суспільними і господарчими потребами держави, переводимо передовсім при допомозі кредитно-інвестиційної політики. Тут настає категоричне втручання держави. Решту залишаємо свободній грі економічних прав.

Заввагу про залишення поля "грі економічних прав" професор висловив з особливим притиском...

Тут видно, як і в багатьох інших проявах господарської політики, виразну волю витягнути висновки з від'ємних советських досвідів і не допустити до всевладности бюрократії, яка веде до утворення нової пануючої упривілейованої класи. Зокрема виразним проявом цієї турботи є встановлення в тарифах заробітної платні побіч мінімум також і максимум винагороди, у пропорції 1:4. Винагорода директора тільки чотири рази вища від заробітку некваліфікованого робітника!..

Відхід від тотального планування і центрального керівництва господаркою довів Югославію до повороту трисекторової господарки, як це плановано і в Польщі в роках 1945-46. Сектор державний, кооперативний і приватний. До колгоспів селян більше насильно не тягнуть. Також

ремесло дістало свободу жити і розвиватись. Дрібна торгівля стала доменом приватної ініціативи. Весь натомість промисл і масовий транспорт готельярство, велика частина рибної промисловости і частина хліборобства залишилися державними або кооперативними.

Тяжко остаточно висловитися як ця система функціонує і які проблеми вилонює. Так, наприклад, виявилось, що деякі ресторани, склепи і каварні віддано під приватний заряд, часто давнім власникам, на певних умовах. Посторонній спостерігач бачить також шевські вистави, повні гарної й доброї обуви, кравецькі магазини, обильно заосмотрені в добре пошиті убрання. Сумніваюся дуже, щоб не можна було знайти відповідного номера обуви, або щоб рукави в убранні були неоднакові розміром, як це часто трапляється у підсоветських країнах.

**

Коротко перед виїздом з Югославії я проходжувавсь по морському побережжі з молодим членом Югославської Комуністичної Ліги. Ми говорили про марксизм, ленінізм та про сталінські дивогляди. Нас пов'язували вже попередньо нитки симпатії і розмова виходила поза рамки всякої стриманости.

Я поставив питання, досить дразливе для члена партії:

— Що думаєте про Джіласа і його виступ за дальшу демократизацію внутрішнього життя і допущення соціально-демократичної партії?

— Ми всі згоджуємось з Джіласом — звучала негайна відповідь — тільки він виступив на п'ять років завчасно.

Не думаю, щоб "ми всі" означало всю Комуністичну Лігу Югославії. Радше середовище людей, в якому перебуває мій співбесідник. Можливо таких середовищ є багато. Найважливішим і правдивим в цьому визнанні мені видається щось інше: почуття, що внутрішні стосунки в Югославії розвиваються і будуть змінитися в напрямі щораз більших свобод, аж до свободи політичної включно.

Ця надія живе навіть у рядах комуністичної партії і, здається, ніхто цієї надії не відбирає.

— Все піде знову на московське подвір'ячко — почув я в іншому товаристві і страх перед таким оборотом речей я зустрічав не раз.

Поміж надією на розвиток у напрямі розширення волі, і побоюванням повороту до советських зразків — укладається життя в сучасній Югославії. Життя при відкритих дверях на світ, з правами поборювання страху й реалізації надій.

НАШІ ПРОБЛЕМИ

Український
Християнський
Рух

Др. Володимир ЯНІВ

Друкуючи зі значними пропусками доповідь д-ра В. Янева на Першому Конгресі Українського Християнського Руху (католиків) — рекомендуємо всім нашим читачам, а зокрема тим, що "бояться партій", негайно включитись у розбудову чи то православної, чи католицької вітки цього перспективного Руху.

Редактор

Якщо б наше життя розвивалося згідно з християнськими ідеалами, то це було б однозначне з тим, що наше християнське середовище у той чи інший спосіб виконує своє завдання й не мусить окремо оформлятися організаційно, щоб утримати наше громадське життя на бажаному рівні.

Але ми є свідками, що наше громадське життя має свої серйозні недоліки. Ми легко можемо спостерігати загальне невдоволення, неспокій, фермент. Не йдеться тут про констатацію загального явища нашої доби, заобсервованого на переломі століть і відомого під назвою "криза європейської духовости". Звичайно, і це явище не може пройти непоміченим, тим більше, що від нього так багато залежить. Але нам йдеться насправді про речі далеко меншого порядку, які, проте, вказують, як далеко поступив розклад нашої суспільності і як глибоко проникло у висліді невдоволення.

Ми не говоримо про основні питання, які до глибини заторкують освячений століттями світогляд спільноти, але про чисто практичні справи будня, які проявилися в емігрантському середовищі. Вони виявилися у браку всякої концентрації, у послідовному роздріблюванні, у розгубленні одиниць, у розтечі. Коротко, весь стан можна б окреслити одним словом: **метушня!**

Заобсервована "метушня" для нас загрозлива й турбуюча ще з інших причин: контраст кінцевого і дійсного — справді небезпечний. З одного боку констатували ми, як багато нам, як спільноті, зробити треба, а з другого боку жахала нас свідомість, як мало ми робимо, як мало ми зробити взагалі можемо. Ми, напр., звикли плитко потішати себе в нашій розбитті певною аналогією, яка однак тільки підкреслює, що ми аж ніяк не здаємо собі справи з загрозливості нашого положення. Бо аналогія, що, мовляв, розбиття серед інших політичних еміграцій є таке саме, або навіть більше, ніж у нас, не витримує ніякої критики. Це, може, й правда, що, напр., польська політична еміграція більше розбита, ніж наша,

але це слаба потіха хоч би тому, що наші завдання далеко більші, ніж у поляків. Перед т. зв. сателітними державами і їхніми еміграціями стоїть тільки питання зміни режимів в їхніх державах, при чому ми схильні навіть признати, що це є майже тотожне з питанням відзискання самостійності за даних умов. Але в нас стоїть насамперед питання не відзискання самої самостійності як такої, але боротьба за визнання наших **прав на самостійність**. Доказів цього маємо, на жаль, аж надто багато. Ми не можемо навіть у площині теорії відійти від "народів Росії" (щось наче племен чи етнічних груп), щоб стати в ряду поневолених Росією чи узалежнених від Росії народів. Проблема надто відома, щоб їй присвячувати більше місця. Але треба перестерегти перед наївним потішанням себе, що, мовляв, у визвольній боротьбі вирішною є тільки орієнтація на власні сили. В атомову добу визволення може прийти тільки як наслідок власних змагань і рівночасної допомоги з-зовні. Але допомога з-зовні залежна від апріорного визнання наших прав на самостійне життя. Таким чином нам доводиться виявити далеко більше вартості, ніж народам, прав яких до самостійності ніхто не оспорує. А тому вияви нашого внутрішнього розбиття є особливо загрозливі.

Зрозуміння корототці з'ясованих проблем веде нас до шукання причин, і при основній аналізі впевняємося, що це м. ін. наше християнське середовище замало опанувало впливами українську спільноту, і тому ми віддалилися від християнських засад у житті; з цих причин ми надто розбиті, розпорошені й незгідливі. Віддалення від християнських засад — це, звичайно, тільки одна з причин заобсервованого явища, але для нас основна, бо саме вона каже зробити відповідні висновки в напрямі активізації.

При тому треба усвідомити, що не віддалилися ми може надто від християнських засад в **індивідуальному** житті, на яке має безпосередній вплив Церква. Але віддалилися ми як певна цілість, як **спільнота**.

Звичайно, це ствердження тільки для правильної діагнози, бо практично це розрізнення мало важить, коли взяти до уваги, що між поставою одиниці й спільноти існує пряма ("функційна") залежність. Якщо віддалення від християнських засад у спільнотному житті діє постійно, тоді воно матиме згубний вплив на поставу одиниці, на її віру чи, вірніше, на її релігійний індуферентизм.

...Ми доходимо сьогодні до зникну моралі в суспільному житті, до зникну моралі особливо небезпечного на тлі боротьби партій. При зникну суспільної моралі дуже легко приходимо до повної декомпозиції суспільності, до її атомізації, до "боротьби всіх проти всіх". І на цьому тлі нікого зі здорово-думаючих не може здивувати наказ дії, і то негайної дії, — наказ для всіх тих, кому лежить на серці добро нашої спільноти, і то в обох площинах: релігійній і національній...

Співпраця католиків і православних

Це питання належить до основних, але треба відразу сказати — до **найтяжчих** питань. Коли християнський Рух не має обмежитися до релігійного чи церковного життя, коли він має діяти у громадському житті, тоді у двоконфесійному народі на перше місце висувається питання **співпраці** вірних двох віровизнань. У німців, напр., саме цьому питанню присвячують найбільше уваги. Теоретично треба було б припустити, що при однакових принципах, які зобов'язують всіх християн у суспільному житті, повинні бути (для всіх християн) спільний Рух. Так, напр., розв'язано це питання у німців. Нам, однак, не можна переочити того всього, на чому приходиться будувати УХР, не можна переочити взаємних ресентиментів, які коріняться в історичному минулому...

Організатори Українського Християнського Руху стали між відомими трудностями давніх упереджень, які глибоко входять у сучасне, і між категоричною вимогою справжніх патріотів, які хотіли б бачити

нашу спільноту сильною і з'єднаною.

І на тлі цього противенства не могли ми вибрати іншого шляху, як органічного затирання противенств, повільного наближення, плекання відповідного такту.

При цьому виразно треба відділити чисто релігійний бік справи від суспільного. Співпраця вірних двох віровизнань на базі спільних засад у суспільному секторі не сміє вести до якоїсь "надконфесійності", бо така понадконфесійність вела б тільки до збайдужіння до справ церкви. Суспільно-політичний Рух, заснований на християнських засадах, мусить виплекувати пошану до догм церкви, отже не може затирання різниць у релігійній площині, не може вести до небажаної постави, що це "все одно". Ми тільки маємо, виплекуючи пошану до учительської функції церкви і зобов'язуючи вірних до послуху законній Ієрархії, вчити з одного боку справжньої толеранції, а з другого — привчати до співдії в політичному житті на спільних засадах...

Тому організатори Руху у взаємній консультації вважали найдоцільнішим в шуканні дороги до максимального спільного зближення й до органічного зростання в ділянці громадсько-політичного життя, вибрати одиницю, за даних умов, шлях паралелізму двох галузей Руху, при максимально зближеній програмі й організаційній побудові, при зближеній назві, при передбаченні форм співпраці, тощо. Така постановка справи виключає всякі небезпеки якихсь хитрощів, лукавства, "задніх думок". Така постановка рівночасно дає достатньо сильні вихідні позиції до взаємного постійного наближення у творчій співпраці.

Хто вперто твердить, що вже сьогодні УХРух має об'єднати в спільному тілі всіх українців, той або не передумав справи до основ, або масковано виступає проти Руху, не хоча б допустити до його постанов і ставлячи тому такі вимоги, які сьогодні не до зреалізування, чи які на сьогоднішньому етапі скоріше або пізніше довели б до компротації...

На сьогоднішньому етапі загал християнських активістів, яким не байдуже наше суспільно-політичне життя, може організуватися тільки на базі паралелізму, у двох рівнобіжних, аналогічних галузях з двома особливими проводами, — з проводами, які свою співпрацю будуть координувати, покликавши до цього відповідне тіло. Ці паралельні організації можуть повести загальну акцію зближення, яка буде передумовою пізнішого об'єднання двох галузей Руху у спільному тілі.

І на цій базі ми й будували нашу

організацію, консультуючися звичайно й з церковними Владами, і не занедаючи прислухатися до голосу здорової прилюдної opinii. Коли ми дійшли вже до перших позитивних вислідів, то тільки тому, що кожний крок був роблений з незвичайною обережністю, по основному передуманні всіх можливих наслідків, по всесторонніх консультаціях. Треба сказати, що також духовні особи, з якими довелося консультуватися, виявилися дуже далекозорими і показали максимум доброї волі, бажаючи при тому якнайбільше самим усунутися в тінь, щоб Рухові не накидувати згори ніяких форм ані щоб не сугерувати ніяких думок...

УХРух і партії

Питання співвідношення Руху й партій належить поруч з'ясованого вгорі питання співпраці із православними до найважливіших. Ми вийшли із ствердження недовіки політичного життя, а тому наші очі звернені на політику. Зрештою політичне життя — це завершення й синтеза громадського життя. Не можна, отже, працюючи в ділянці суспільного життя, залишити на боці політичний момент.

Рівночасно треба пам'ятати, що ми рішилися на форму Руху, а не партії, чому були присвячені обширні міркування в основній моїй доповіді (вміщеній в ІЛЗ ч. 1). Концепція Руху істотно відрізняє нас від партій, але не звільняє від обов'язку взаємної консультації, а навів наприклад: вкладає обов'язок зустрічі. Справа ж бо у певному зближенні між партіями. При тому Рух аж ніяк не претендує, щоб бути якимсь надрядним тілом. Не хоче бути також медіатором, чи тілом, яке уможливує порозуміння. Злагіднення в напружені умови життя може внести УХРух за посередництвом свого членства, яке завдяки своїй власній ролі в різних партіях зможе внести взагалі дух толеранції й вказати безпосередньо на konieczність національної єдності.

Вже так накреслені завдання вимагають зустрічей і розмов з представниками партій. Йдеться про розмежування поля дії. В дальшому треба було узгляднити, чи концепція Руху є сприймальна для партій. Останнє питання було капітальної ваги, бо при апріорній негативній поставі партій Рух сам мусів би стати автоматично партією, маючи змогу рекрутувати членство тільки з безпартійних досі громадян. Розмови були ще й з іншого погляду для нас важливі: Якщо б тільки незначна кількість партій поставилася до нашої концепції, і у висліді до нашого Руху позитивно, то тоді була б небезпека, що Рух міг би легко стати тільки прибудівкою тих уже існуючих політичних

творів, які позитивно поставилися до Руху і які дали змогу включитися членству в ряди нової організації. При односторонності добору членів мусів би однак Рух підпастити під вплив, а до того ми не могли допустити.

Тому на розмови з політичними середовищами звернено велику увагу, переводячи їх у двох чергах, у жовтні м. р. і березні ц. р. Практично охоплено розмовами майже цілий вахляр середовищ і партій. Перша черга розмов, хоч в основному декларативно-позитивна, була позначена стриманістю, певним вибіркою. Друга черга — по упливі майже п'яти місяців — була далеко позитивніша! Практично, коли брати до уваги обидві галузі Руху, то в дію включилися партії центру й праві нашого політичного вахляра. Відсутність представників лівиці також радше зумовлена малою чисельністю партій на європейському терені, ніж принциповими застереженнями. При тому характерно, що при поширенні дій Руху (зокрема при ініціюванні загальних акцій) співпрацюють абсолютно всі політичні угруповання.

Розвиток подій вже виявив, що початковий страх партій, чи Рух не стане маскованою партією, проминув. Виявилось вже, що в нашому житті є ще досить місця для вияву творчої динаміки, яка не буде загрожувати якоюсь конкуренцією партіям. Рух як інтегруючий чинник, без охоти перебирати функцію надрядного чинника, може числити на велику популярність. При тому важливо також, щоб методи дії були позбавлені неприємного моралізаторства. Наша дія впливає з нашого глибокого болю, а не з охоти перебирати пости чи ганятися за почесностями. Тому завданням членів Руху є творче шукання, а не навчання інших...

Тактика "далекого прицілу"

Видається мені, що наприкінці треба ще присвятити увагу питанню, на кого ми маємо насамперед розраховувати в праці і як маємо в парі з тим розкладати наші сили.

Мені здається, що наша праця не сміє бути розчислена на негайний ефект, і тому ми не конкуренти партій. Ми, власне кажучи, підготовляємо шойно дію, а тому передусім хочемо опанувати впливами нечисленні гурти вартісних (морально й інтелектуально) одиниць, через яких хочемо впливати на загал.

Звичайно, вирішення, чи саме тим шляхом підемо, належить до Світового Збору, але я думаю, що нам треба прийняти тактику "далекого прицілу", яку можна б назвати також "тактикою довгого віддиху".

Ясно, що в кінцевій настанові треба нам змагати до охоплення

впливами якнайбільшого числа, але покищо ми мусимо застосувати строгий добір, насамперед тому, що ми маємо об'єднувати, а не роз'єднувати. А акція об'єднання — це найважча акція, і до неї притягати якнайбільше вироблених громадян, — до того ж громадян, які вже розуміються! Негайна акція — без згармонізованого гурта, без ясного з'ясування завдань і засобів може довести тільки до розчарувань. Це м. ін. трагедія українського націоналізму, — руху, який незаперечно мав позитивний вплив на розвій національної свідомості і який вніс чималий вклад у нашу визвольну боротьбу. Але надто велика внутрішня динаміка, надто скоре включення руху в безпосередню акцію не дало змоги виробити відповідного кадру провідників, які могли б охопити широкі верстви. А навіть ідейні прихильники є небезпечні, якщо вони не є керовані зразковим проводом, який не постає з-дня-на-день. Це дуже коротка і маргіне-

сова згадка, але саме той динамізм, який є силою націоналізму, виявився його рівночасною слабкістю. І коли українська суспільність боліє атомізацією в лоні того руху, то рівночасно не сміємо байдуже проходити побіч причин того явища і не сміємо повторяти ті самі помилки.

Звичайно, не можна оставляти громадянство вже й сьогодні без якогось охоплення впливами. Проте наші впливи не сміють виявлятися як механічне в'язання організаційними рямцями, а мають виявлятися в унаправлюванні загалу відповідною дією. Отже нам ідеться не про безпосереднє опанування загалу, а радше про опанування як про метове заложення та динамічне використання, при чому в цьому динамічному використанні ми "ділимося впливами" з іншими і не виявляємо ніякого "групового егоїзму". Нам не йдеться про попис, про капіталізацію, але про утримання українського загалу на високім моральнім

поземі, який є тільки тоді можливий, коли наш загаль якнайбільше оставатиме в позитивній корисній дії

Наше ядро не може так довго розростатися, як довго не будемо мати сил опанувати загаль. І тут приходимо до того, від чого ми вийшли: тактика далекого прицілу це питання студій, отже ми мусимо поруч із організаційним закріпленням вернутися назад до творчої дискусії, до теорії, звичайно, усвідомлюючи й небезпеки "дискусії для дискусії", отже теорії як певного безплідного мистецтва для вузького гурта "вибранців"! Дискусія мусить мати певну конкретну ціль, і ми мусимо знати, коли її урвати, але експансія назовні без поглиблення проблем могла б довести до схиблення Руху. Заки зможемо імпонувати кількістю членів, мусимо насамперед імпонувати поземом виданих органів, якістю випродукованих книжок, глибиною поставлених проблем!

М. ДУРДЕЛЛА

ДЖАН ДЬЮІ — ФІЛОСОФ І ВИХОВАТЕЛЬ АМЕРИКИ

Газета "Нью-Йорк Геральд Трібюн", повідомляючи про смерть 92-літнього Джана Дьюї 24. червня 1952 р., зазначала, що це був "один із провідних вихователів та філософів Америки". Американський журнал "Таймс" із 14. липня писав, що І. К. Кун у своїй статті, вміщеній в органі американського легіону за червень 1952, "приписує відповідальність за ліві доктрини Національного Педагогічного Товариства в США покійному Джанові Дьюї". Гарви Виш у своїй книзі "Суспільство й думка в модерній Америці" констатував, що Дьюї "мав глибший вплив на американську виховну теорію, ніж будь-хто інший" та що він "пробував зробити школу інструментом у будівництві демократичного суспільного ладу". Вільям Дюрент у книзі "Великі мислителі" каже: "Джан Дьюї реалістичний та демократичний постави духа свого народу надав філософічний вияв..."

Можна б навести багато різних думок про Дьюї, опінії його земляків та закордону. Я обмежуся тільки до наведення ще однієї думки видатного недавно померлого англійського філософа, справді найвизначнішого побіч живого ще 80-літнього Бертранда Рассела, а саме: Альфреда Н. Вайтгеда (А. N. Whitehead). Він у своїй статті, написаній з приводу 90-літніх роковин Джана Дьюї в 1949 р. (Дьюї народився 20. жовтня 1859 р.), писав: "Джан Дьюї мусить бути зарахований до тих, що достосували філософічну думку до вимог їхнього власного часу... Ми ще живемо далі в епосі, опанованій Джаном Дьюї... З точки зору його філософічної функції він стоїть у тому ряді, що Стоїки, Августин, Тома з Аквіну, Франц Бейкон, Декарт, Лак та Огюст Конт."

Як бачимо, Вайтгед ставить Дьюї так високо, що вище ледве чи можна когонебудь з філософів поставити. Він робить його представником не тільки американської нової філософії, а й усієї нашої доби, так як перераховані від нього попередники, кожний зокрема,

були представниками філософічної думки своєї доби.

Проте Дьюї не перестає бути явищем типово американським; його філософія, прагматизм, чи, як він самий воліє її називати, інструменталізм, — це вперше в історії філософії плід оригінально американський. Ясно, що продукт цей зуживає сирівці з усього світу, виростає на ґрунті приготованому всесвітньою філософічною думкою; тим не менше ця переробка суто американська, виконана на тлі американському.

Розвиток філософічної думки в Америці можна поділити на три періоди: 1) від постанови незалежних Сполучених Штатів Америки до кінця 18 ст. — вплив Європи, а саме: англійського емпіризму; 2) перша половина 19. століття — вплив європейського, а власне, німецького раціоналізму (ідеалізму); 3) друга половина 19 ст. досьогодні — американський прагматизм...

Батьком американського прагматизму є Вільям Джеймс. Самий він посилається на те, що 1878 р. прочитав в американському журналі "Папюлер Саєнс Монтлі" статтю колишнього шкільного товариша Чарлза Пірса, де автор заявляє, що коли хочемо оцінити якусь ідею, то "мусимо розглянути наслідки, до яких вона веде при дії". Цю засаду розвиває Джеймс у цілу філософічну систему.

Назва "прагматизм" взята з грецької мови, де "прагма" означає "дія, діло". Приймаючи цю назву для ланцюга своїх міркувань, Джеймс цим дає зрозуміти, що на відміну від інших напрямків у філософії, для яких центральним пунктом є абстрактна думка, він центр ваги переносить на дію, яка вирішує всякі суперечки й сумніви щодо вартості понять, ідей. Напрямні для цієї своєї засади Джеймс черпає з ділянки науки. В науці, як от хемії, фізиці, біології й ін., тільки те твердження правдиве, що виправдало себе в дії, в спробі, експерименті. Таке саме мірило запроваджує Джеймс для всіх інших концептів (понять, ідей). Як у фізиці,

* За виданням "Гуртка Політичних Студій".

хемії чи інших природничих науках вислід експерименту (спроби) вказує на вартість даної гіпотези, так і вартість понять, ідей, плянів у ділянці етики, соціології, політики можна пізнати тільки в процесі реалізування цих понять, ідей, плянів.

ДЖАН ДЬОУ, молодший від обох попередників, перебирає основні думки Пірса й Джеймса, розвиває та популяризує їх. Головна заслуга його в тому, що на відміну від обох попередників він: 1) найбільше уваги присвячує розробленню питань соціального характеру, підносячи голос у пекучих питаннях дня, беручи участь у політичному житті країни і 2) згідно з своїми поглядами він, силою своїх аргументів та авторитету переводить шкільну освіту в Америці на інші тори і школа замість тільки передавати знання учням, неначе передати з одного горшка до другого, під впливом Дьюї переходить до навчання школярів у процесі дії, через активність учнів, керовану вправною рукою вчителя.

**

Для Дьюї, як для обох його попередників, метода експериментальна, що панує в модерній науці, є і єдиною правильною методою для всіх напрямків людського знання і діяння. Вартість усякого поняття, всякої ідеї можна віднайти тільки у висліді взаємодії ідеї та даного середовища. Абстрактного, абсолютного, вічного й незмінного поняття правди й добра не існує, бо середовище, в якому працює інтелект, і сила самого інтелекту — змінні.

На шляху взаємодії ідеї та середовища знаходяться перешкоди, але ці перешкоди, як каже Дьюї у творі "Творча інтелігенція", "є стимулами для зрізничування, для нової відповіді, а тому нагодою для поступу". Дьюї закидає Платонові та Арістотелеві, що вони "прославляли незмінне коштом змінного. Тим часом "ані вся правда, ані все добро не відкривається перед очима одного єдиного спостережника... Не існує абсолютної, універсальної точки погляду". Значить, усе треба перевіряти, обсервувати взаємодію думки з дійсністю — і справляти. Лінколн 1862 р. сказав: "Догми спокійного минулого — невідповідні для бурхливого теперішнього... Так як наша справа є новою, так ми мусимо думати й діяти по-новому..." Як давніше Т. Джефферсон своїм висловом, що "земля належить живій генерації", а не померлій, так і ця думка Лінколна, що в новій справі треба думати по-новому, що нових справ не можна вирішувати за старою рецептою, — це, можна сказати, коріння американського прагматизму, що з нього виросло теперішнє розлоге дерево. До цього "коріння" належатиме й погляд Френкліна, що конституція (1787 р.) виявиться доброю тоді, якщо буде успішною в дії. Вартість її — в практичному застосуванні. Пірс, Джеймс та Дьюї перебирають у суті ці думки та розвивають їх.

Нема сумніву, що американська дійсність і практика були сприятливим ґрунтом для прагматизму. Американці — нація нова, без гнітючого тягару перестарілих традицій, без пут та шаблону для думки й дії. Нова дійсність вимагала від них нових думок, нового способу взаємодії думки й життя. Коли вислід цієї взаємодії виявлявся незадовільним, шукали нових, кращих ідей.

Французький історик Де Токевіль у своєму творі "Демократія в Америці" пише: "Тоді, як традиційні ієрархії європейських спільнот уможливають людям плекати зухвалі й безплідні розшуки абстрактних правд..., соціальні умови й установи демократії (в Америці) готують людей до шукання негайних і практичних результатів науки".

... Америка — це дитина тих відважних пригодників, що без жалю й страху порвали з старовиною, коли вона хотіла тримати в ярмі їхній вільний дух, і пустилися в незнаний світ будувати все наново; будуючи, завжди дивилися на результати, і знов без жалю зривали зі старим, щоб пуститися новим шляхом. Навіть

коли шлях успішний, ця людина даним успіхом не вдовольняється, а шукає ще більшого. Дьюї каже (в "Що дає змогу витримати наше життя"): "Піт і змагання, людська натура напружена до найвищого ступня на своїй костистій рамі — і вийшла з того живою, та опісля вона відвертається плечима до свого успіху, щоб шукати іншого, ще важчого завдання: цю картину можна бачити всюди, в банках і фабриках, у церквах, університетах, театрах і лабораторіях, як і на тягарових поїздах та покладах кораблів, на фармах і в копальнях, серед пожежних сторожів та поліцаїв..." — Це активна воля знаходить собі виявлення, подібно до того, як Гетівський Фавст, у вічному змаганні, в безупинній праці-боротьбі з дійсністю, і ніколи не вдовольняється даним успіхом, бо ж це була б смерть (Фавст Гете вмирає в момент, коли почуває себе задоволеним із свого успіху), а шукає, пробує, експериментує, на нових шляхах за новим успіхом...

**

В ділянці етики, на думку Дьюї, "добрим є те, що насичує бажання, жадобу, задовольняє потребу, що збуджує до дії". Та цього ще замало для людини, що живе в суспільстві, "бо досвідчить, що не вське насичування бажання й жадоби виявляється добрим, — говорить Дьюї далі, в творі "Етика", — багато цілей здаються добрими, коли ми перебуваємо під впливом сильної пристрасти, але в світлі справжнього досвіду та міркування в холодному моменті вони — ті цілі — є насправді лихими". Тому від діючого Дьюї вимагає "раціональної прозорливості й морального розуму", коли щось має бути виправдане думкою, як добре.

Що інтелект рішає про те, що добре, а що кепське — це не оригінальна думка Дьюї, це супроти людини є самозрозуміле. Тільки що Дьюї, згідно з своєю методою експерименталізму, робить оцінку даного вчинку залежною від того, який вислід цього вчинку на практиці, які наслідки він дає. З цього виходить, що ідея добра й зла залежить від часу й місця. Те, що в одному місці й часі для одних добре, те в іншому часі й місці, або для інших людей, вважається за погане.

Дьюї усуває всякі сумніви щодо оцінки відношення мети до засобів. В творі "Свобода й культура" він говорить виразно: "Якщо є якийсь один певний висновок, на який вказує досвід, то це той, що демократичні цілі вимагають демократичних засад для свого здійснення". Практичний Дьюї, разом із своєю практичною Америкою, відкидають погляд "юберменшів" ("надлюдей") про те, що такий "юберменш" не потребує числитися з етикою слабких, що для нього все вільно, для нього нема "доброго" або "злого". Для Дьюї засіб мусить бути так само етичний, виправданий, добрий, як і мета.

"Моральний розум" мусить мати якийсь орієнтаційний пункт, якусь міру для оцінки зла й добра. Успіх, вислід каже, чи ідея, плян добрі. Але вислід — для кого? Той самий вислід для одного особисто добрий, але для багатьох може бути поганим. Дьюї дає ясну відповідь на це питання. Передусім він гадає, що "філософія не має важливішого завдання в наш час, як... поліпшення методи соціального розслідування; ...розслідування соціальних процесів і взаємин з метою перебудови їх". Або знов: "Завданням філософії є вносити ясність у поняття людини щодо соціальних і моральних конфліктів бідного дня. Її метою є, скільки це в людській можливості, стати знаряддям у вирішенні цих конфліктів".

Отже маємо "вирішення соціальних і моральних конфліктів", маємо "перебудову соціальних взаємин". Як, у якому напрямку, в чию користь? В книзі "Інтелігенція й модерний світ" Дьюї домагається, щоб робітників наділити більшою відповідальністю в контролюванні умов власної праці, щоб дати їм більше можливості

контролювати індустрію, в якій вони працюють; засуджує систему безробіття, як марнування дорогоцінного людського матеріалу й призначення на нужду невинної маси людей; жадає соціального забезпечення, пенсії для старих і т. д. Навчитися відповідальності можна тільки через виконання відповідальної ролі, — твердить Дьюї, і тому працюючі маси мусять мати на своїх плечах більше відповідальності, щоб навчитися її нести. Професійні спілки, на його думку, відіграють позитивну роль, але в них теж треба плекати демократичні засади, бо необмежена влада розбещує в професійній спільноті так, як і деінде; профспілкові лідери не повинні бути новими типами наставників, що повторюють помилки диктаторських працевлаштовувачів.

Отже маємо орієнтаційний пункт Дьюї за яким він оцінює дію ідеї як добру чи погану. Перебудова соціальних взаємин по лінії залучення працюючих до більшої відповідальності за процеси продукції, разом з тим звільнення соціальної структури від нездорових явищ, як безробіття; запровадження соціального забезпечення і т. д. Він підкреслює вимоги у ставленні до робітничої верстви, бо в цій ділянці він бачить найбільші недомогання, але зором своїм він охоплює все суспільство, кожен індивідуальність у суспільстві; бо про суспільство він думає, як про збір індивідів, а не як про один організм (див. його "Шукання певності").

**

Великий вплив Дьюї мав на реорганізацію шкільної навчальної системи в Америці. Розвиток науки психології та прагматична критична люба, звернена на шкільну освіту, переконали Дьюї, що дотеперішня система навчання не відповідає ані потребам суспільства, ані індивідуальних дітей. Він виходить від тієї істини, що школа є не тільки приготуванням до дальшого життя, а й самим життям дитини, і тому як плян навчання, так і метода мусять бути пристосовані до інстинктивної постави й дії дитини. Тому реальне вирішування проблем та складання проєктів, включно з ручною працею, повинні заступити заучування напам'ять та штучні завдання.

Розум розвивається, інтелект збагачується через невинну взаємодію з світом фізичним і справами громадськими, через досвід у роботі, і тому найкраще забезпечиться розвиток дитини, коли вона в школі буде "вчитися, роблячи", як каже Дьюї, коли дитина буде зайнята плянованою від учителя активністю над укладанням проєктів і завдань та виконанням їх у вільній атмосфері внутрішнього стихійного вияву, замість голого примусу й напіввійськової дисципліни.

Проблему шкільної освіти Дьюї просторо розглядав в кн. "Демократія і шкільна освіта". На його думку, школа мусить бути знаряддям у будівництві й постійному поліпшенні демократичного суспільного ладу. Не завдання демократичної школи — накидувати дітям певну систему соціального й економічного ладу, а тільки ріст особи, бо з тим ростом демократія росте або гине. Демократія мусить опертися на інтелігентних осіб і таких виготовляти — завдання школи...

Дві помилки зробив Дьюї в зв'язку з своїм запалом до реформи системи шкільної освіти. Одна помилка — це його толерантне ставлення до совєтської школи поміж 20-30 роками. Тоді він думав, що російський нарід переходить "освітню трансформацію", яка "переможе апель марксистського та большевицького догматизму". Освітою Росія переродиться, думав Дьюї, та відсуне від себе большевизм. Так думало тоді багато. Такої думки позбувся Дьюї вже в 30 р., коли побачив фальшиві судові процеси в Росії, нові хвилі терору. Він зрозумів, що головним виховним засобом в СРСР є наган, терор: а терор породжує тільки новий терор. Дьюї був головою комісії, що переслухувала Троцького в Мехіко в 1937 р. (це була приватна громадян-

ська комісія). Він тоді затаврував совєтську Росію, як нове варварство.

Другий недолік Дьюї в його шкільній теорії — це, на мою думку, нехтування передшкільного виховання в домі батьків. В успішній системі перебудови школи цей момент мусить бути взятий до належної уваги. Так, як справи стоять, маємо діло з "зачарованим колом": погані батьки витискають свою печать на дитині вже в перших роках; дитина потім такою виростає до кінця, бо школа не всилі засадничо змінити характер дитини, придбаний дома; одружується дорослий юнак, плодить дітей, і знову калічить їх поганим вихованням — і так без кінця. Це зачароване коло можна спершу частково перетяти через: 1) негайне усунення великоміських негтів, де плекається всяка погань (очевидно, після переселення мешканців до модерних приміщень; 2) навчання батьків, як поводитись з дітьми, як їх виховувати.

**

Дехто робить закиди Дьюї, що він "лівий" або що тут і там не різняться від соціалістів тощо. Дьюї на те все заявив: "Мабуть мій експерименталізм іде глибше, ніж усякі інші "ізми". І справді, прагматизм іде глибше ніж інші теорії рятування світу, а саме тим, що не кидає собі ніяких колод під ноги в формі всяких догм та пересудів. Як усякий інший науковець, як от фізик, хемік, біолог, що має голову завжди сприйнятну супроти нових фактів, нових аргументів і завжди ладен справити стару правду, згідно з найновішими експериментальними вислідами, так і Дьюї стоїть завжди твердо на тому, що каже досвід-спроба, які результати дає дана думка, ідея в конфронтації з життям, і згідно з тим визначає свою позицію. Догматична "твердість" там, де тільки пливкість, гнучкість, постійна зміна дає життя й ріст, це твердість жил, закростеніння, смерть.

Центральний пункт, довкола якого гуртується все інше, — індивідум, особа, що є цілком сама в собі, тим то найглибше значення демократії й полягає в тому, що вона підкреслює й охороняє гідність та цінність індивідуальної людини. Все інше, створене людиною, служить, або повинно служити, охороні гідності та ростові особистості в кожному напрямку.

Відкритий прагматичний інтелект відкидає змору непроглядної темряви т. зв. ірраціоналізмів чуттєвого (фашистського) чи економічного (комуністичного), відкидає владність пристрастей, викликаних зовнішнім світом, навпаки, твердить Дьюї, наш інтелект має силу переробити оточуючий нас світ, змінити обставини, не піддатися мертвим силам зовнішньої природи чи пристрастям унутрішнім.

Коли марксизм (комунізм чи лівий соціалізм) замовтався в безвихіддя "з одного боку — й з другого боку", цебто, з одного боку "буття визначає ідею", а з другого боку — "ідея визначає буття" (бож "ідея рухає світом, коли опанує маси"), — та хоче розмотатися з того павутиння кривавою ланкою для всіх тих, що не втратили здоровий глузд; коли т. зв. ірраціоналізм, приписуючи ясновидність й всемогутність "крові й землі" (Шпенглерове "Кров і земля") під назвою фашизму чи націонал-соціалізму, вождизму чи іншого подібного "ізму" в суті йде в хвості марксизму з його тією самою вірою у всемогутність пристрасти, — Дьюї у своєму прагматизмі дає вислів твердій вірі в людину, в просту людину та її працю. "Прагматичний розум — це відкритий розум, що протиставить себе відкритому світові, де, доки він живе, він має шанси творити долю, а не тільки підкорятися їй; де неминує є тільки умовним, випадковим". (Див. Г. М. Кален: "Дьюї й прагматизм").

Кожна особистість є кінцем сама в собі; все для розвитку й росту тієї особистості — це гасло Дьюї; алеж та особистість існує не відокремлено, а в масі, як маса звичайних людей, "камен мен", і, маючи довір'я до особистості, Дьюї має його до всієї маси.

Віктор ТОПЧИЙ

ОДУМ в комплексі життєвих питань

З доповіді на П'ятому З'їзді ОДУМ-у Канади

Мало забезпечити конечні матеріальні, політичні й технічно-медичні блага цивілізації, щоб показати людині шлях до повновартісного життя, щоб дати їй повновартісне, змістовне існування. Цивілізація є конечною потребою культурного суспільства, але лише тоді вона виконує своє пряме призначення, коли блага цивілізації використовуються для висоти культури.

Річ у тому, що всі стремління творчої природи й людства попадають в одну або другу з лише двох більш-менш виразних категорій, спрямовуються до одної з двох сфер життя, до одної з двох взаємно залежних цілей розвитку, цілей еволюції природи й людства.

Перша з цих категорій стремлень, сфер життя й цілей розвитку живої дійсності є звільнення живої істоти від страждань, від перепон і обмежень в досягненні вигідно-приємного змислового стану, що включає розширення змислового світосприймання і збільшення засягу змислових спроможностей. Це біологічно-матеріальні блага, добробут. Це є та сфера стремлень людства, з якої поволи — і ще досі не повністю — кристалізувалось поняття цивілізації.

Цивілізація є поняття тої життєвої чинності (в даному випадку — людини), що завершує змислово-матеріальний аспект буття й процесу еволюції (безумовно, слово "завершує" не означає тут dokonanoї закінченості життєвого процесу). В поняття цивілізації входить опанування й підпорядкування природи бажанням та потребам не лише багатостороннього фізіологічного існування але й свідомості людини. Сюди ж також входить нормування людських взаємовідносин, оскільки ці взаємовідносини знаходяться на поземі фізичної чинності і впорядковані дають людству збільшення змислово-матеріальних спроможностей, а невпорядковані загрожують одиниці і навіть цілому людському родові фізичним стражданням і знищенням.

Друга категорія стремлень людства є ніщо інше, як задоволення **душевного відчуття**, викликаного як духовим чи розумовим досягненням свідомої творчості, так і безпосередніми й посередніми природними обставинами — очевидними, чи цілковито прихованими. Ця сфера дала людству поняття культури, як поняття сукупності душевних стремлень і спроможностей сприймання їх.

Маємо, отже, два більш-менш конкретні загальні практичні поняття, поняття **цивілізації й культури**. Ці поняття теоретично протиставляються дуже рідко. Але саме протиставлення їх крайньо важливе для наших висновків даліше.

Отже, цивілізація займається справою змислово-матеріальної основи нашого людського життя; культура дає цьому життю внутрішній зміст — так можна висловитись, хоч і не без деякого застереження й обмеження, про яке мова далі.

В життєвій дійсності все сплетено; сплетені також духові й матеріальні чинники, залежні обосторонньо, матеріально-фізичні й духові цінності в житті людства. Цивілізація залежна від культури, культура залежна від цивілізації. За міру залежності згадаємо трохи згодом; зараз мова йде лише за отой тавтологією, за ту загально-відому істину, що цивілізація вимагає для свого існування певний мінімум культури, який нерозривно зв'язаний з існуванням і прогресом людства й ціле-

спрямованого людського мислення взагалі. Однак і ті невіддільні від цивілізації аспекти культури слід розпізнавати як такі; до внутрішнього ж змісту людського життя цивілізація вносить лише те, що заключається в змисловому відчутті, в первісній, відірвованій життєвій реакції людини, в змисловому, тваринному бутті... Коли існування не заповнюється культурою, воно грозить штовхнути людину в повний хаос, завернути й знищити весь розвиток суспільства, витворюючи або апатію до життя, або потворні ідеї фікс, які штовхають людський розум на втечу від себе замість шукання себе, своєї суті, своєї свідомості. Коли цивілізація не зв'язана з відповідним рівнем культури й культурного приймання — виникає пересичення, загнивання, як у стоячій воді.

Безкраї, незмірні космічні й онтологічні простори, багатогранна глибина умів людства; але тайни власного існування рід людський ще не зглибив, не збагнув власної суті. Проте навіть німе споглядання цієї всепоглинаючої тайни, цієї полярної зорі душевної орієнтації, дає людині деяке уявлення про величність значення життя у відношенні до мізерної, нікчемної незначності пихатого марнославства й іншої життєвої марноти, дає людині перспективне освітлення відносно-го порядку життєвих вартостей. Хто з людей спроможний заглянути в тайну свідомості своєї мислі, той виносить з життя більше, ніж йому можуть дати будьякі обставини — хоч без передумовних обставин (тобто без дозвілля й свободи уваги, не зайнятої тілесною чи душевною мукою, як тортури, біль чи розпач) ніхто не може бути цим відчуттям щасливим, не зважаючи на те, що сильна воля може досягнути цей досвід і при несприятливих умовах. Цей розумовий досвід є найвищою сферою шукань людства, найвищою ділянкою культури, основою науки й життєвої діяльності, яку традиція охрестила назвою філософії. Цього досвіду у культурного людства ніхто не забере, не вкраде й не вирве силою, злодійська й грабіжницька душа з цих цінностей скористати не може. Але така душа заздрить всьому, й таки силиться зробити так, щоб кожна суїцидська корова здохла, безумовно. Є люди, що животіють без особливої користі, але й без особливої шкоди для суспільства — вони просто не використовують своїх повних життєвих спроможностей, не використовують життєвої нагоди, свободи (якщо вони її мають). Є люди, що всією своєю свідомістю настирливо й безсоромно, хитрістю й насильством, стремляться до самовдоволеного паразитизму на суспільних благах, збираючи для свого власного безглузого й безкультурного животіння життєві соки окремих людей, груп і цілих народів. У цих людей нема культурного життя, для них якщо культура значить щонебудь взагалі, то лише примхливу розривку, претенсійну розвагу. Вони лише все руйнують, все марнують, все переводять і псують. Брак спроможності сприймати мінімум культури серед певного роду людей веде до зруйнування цивілізації. Якщо порожнеча людської душі не виповнюється сенсом культурного життя, вона проковтує весь розвиток суспільства, штовхаючи окремих людей і окремі групи, підлягаючи цьому стану подвійної порожнечі, на дно суспільного занепаду, до якого вони тягнуть і ціле суспільство.

Слава Всевишньому, наше Об'єднання до таких груп не належало й ніколи не належатиме, воно якраз створене для поборення їх. Боритись ж успішно за соціальні ідеї може лише група, яка знаходиться в найвищій категорії ідеологічного озброєння; саме цього ми про себе не можемо ще твердити. В основі свій наше Об'єднання являє собою якраз середню категорію: суспільно-корисний і громадсько-свідомий елемент доброї волі, але з дуже обмеженим розмахом найвищих стремлень — і це змушує нас і зменшує вагу наших змагань. Ми перевищили інші молодечі об'єднання подібного роду під кожним поглядом і не будемо при-

* Поч. у 26-ому числі "М. У."

меншувати себе. Але цього мало, і хвалитися нам не випадає та й не має чим.

Але ми відходимо від послідовності точок. Чому така колосальна, така різка різниця між духовістю окремих людей? Чому існують такі духові психози, одна з яких вигнала нас з батьківщини і з якими ми мусимо весь час боротися? Чого біснується на світі дух зловтішної руйнації?

Споглядання дійсності неосязної життєвої тайни являється фактично верхнім лімітом людського досягнення, границею, переступити яку немає ніякої можливості людській свідомості. Стремління до цього ліміту — це вознесіння, стремління вверх, до верхнього ліміту осягнення; це — глибший сенс життя, це життєвий розмах. Але це не повна картина життєвої категорії. Справа в тому, що падінню вниз немає жодного зовнішнього обмеження, ніякої онтологічної суттєвої перепони, аж до повного помішання. Що, дійсно, удержує людину на будьякій даній висоті, на будьякому даному культурному й розумовому рівні? Онтологічно, це питання без розв'язки. Але практично в цьому грає ролю воля, сила волі, сила послідовного бажання, яка являється також внутрішнім обмеженням отого падіння вниз — крім цього розтяжного обмеження нижній ліміт духовості не існує, на жаль, і весь безмежний простір від верхнього ліміту в безграничну прірву порожнечі заповняється незліченними математичними можливостями, які людський рід має властивість переводити в свою життєву дійсність, як газові тіла мають властивість виповнювати безповітряний простір: без остачі. Тому й писав Тарас Григорович: "Усякому своя доля і свій шлях широкий: той будує, той руйнує..." Людина на вищому шаблі культурного розвитку будує й закладає під будови глибокий фундамент, людина ж на нижчому шаблі розвитку, на шаблі до якого не можна навіть прикласти поняття цивілізації, не здібна не лише на творчість, але й на будь-яку конструктивну, будуючу активність, якщо не під тисненням обставин. Співчуття є добрий поштовх, хвальне потягнення. Але співчуттям — упавших не підняти, особливо коли вони зовсім і не хочуть підійматися, хіба що на суспільний карк. Про таких словами одного советського літератора можна сказати: "...не легкая это работа, тащить бегимота с болота..." Це просте й ясне. Можемо співчувати тим убогим умам, що в добрій вірі завели Україну під комуністично-московське ярмо, а тоді пострілялися, можемо співчувати тим нікчемним душам в Компартії України, що лише й бачуть в житті партійне корито, гризучись між собою з своїми земляками за голу кість партійних привілеїв, співчувати з гори презирства — але тих, хто стогне під ярмом неволі таким шляхом ми не визволимо. Ненавистю також нічого не вдіємо, хоч бо ми й мільйон разів прокричали тут чи там "Бий бандитів!". Треба щось більше, треба діяти, й треба мати з ким і знати як діяти...

Справедливість, рівність — великі ідеї, величні й гарні поняття. Рівність — основа демократії. А що є рівність? Скажимо інакше, для чого виринуло поняття рівності й чому? І чи є рівність взагалі і чи може бути загальна рівність?

Поняття рівності займає стільки уваги в модерних ідеологіях лише тому, що забагато людей любить пониження інших і багато не терпить пониження власного. Пониження ж повстає в зв'язку з зухвальством й гонористістю з однієї сторони та раболіпністю з другої, виростає з цієї двосторонньої зневаги людської гідності, почуття людської гідності, точніше.

Розуміння власної мікроскопійності супроти законів абсолютного, законів, яким підлягає людина, неспроможна сама збагнути навіть процесу травлення — розуміння марноти взаємного людського відношення в обличчі вічності й дотику законів абсолютної істини дає свідомість абсолютних вартостей, змінює будьяке наставлення зарозумілості на покору, скромність і до-

Колонна молодих авторів

Богдан РУБЧАК

НОСТАЛЬГІЯ

В господі цій зимно, темно;
Думки ж розвивають втому...
Пеер Гинт — а не Агамемнон —
Вернусь до твого я дому.

Далеко пішов від мрії,
Бо світ був "занадто з нами" —
Прощала потіхи словами,
Хоч жаль затремтів на вії.

Слави не несучи, ні влади,
Лиш спогад про дні безумні;
Проте, не карає сумнів
І я не боюся зради.

Минуле — пуста і пестра,
А ждуть вечори, соловейки,
Бо ждеш ти — не Кледемнестра —
А втілення пісні Сольвейги.

ДО ГАМЛЕТА

Не — перша з книг чи остання,
Не — мудрість сухого історика, —
Відповідь на усі питання
Череп старого Йоріка.

Все буде дуже просто:
В сні — не приспавши втомі —
Знайдеш давно знайомий
Скарб із жовтої кости.

Нагло зведешся з лівка,
Забувши назавжди втрати:
Навчить бо жити, вмирати
Його жаклива усмішка.

ЗАПИСКА НА СКАТЕРТІ

Ти в тій господі гостював давно,
Та не zostавсь. Пішов у холод мли.
Тут хочеш, щоб тепло звідтіля несли
Шопена мрії і бліде вино.

Так часто пестиш спогади стрункі,
Що китицями в тьмяній синій ваз.
Турбуєшся, щоб їх не зв'ялив час,
Щоб не розвіяв пахощі п'янки.

Та все дарма! Розплився шлях назад, —
Його не знайдеш в книгах на столі...
В рояль вливаєш все, чим ти болів,
І шепчеш жаль комусь в осінній сад.

У Торонті створено

ОКРЕМИЙ ОДУМІВСЬКИЙ ВІДДІЛ

УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗУ

Яка філія ОДУМ-у в США чи Канаді
підє першою за цим прикладом?

Читачі! Забезпечуйте себе і свої ро-
дини найвигіднішими асекураціями в
Українському Робітничому Союзі!

Український Робітничий Союз має те-
пер 21.000 членів та 5 і пів мільйона
дол. майна!

Допомагаймо собі гуртом! Ваші
вкладки до УРСоюзу — це Ваша най-
певніша ощадність, що приносить
Вам високу річну дивіденду.

Ще сьогодні зверніться за інформа-
ціями до редакції "Молодої України",
— або на адресу:

Ukrainian Workingmen's Ass'n
524 Olive Street,
Scranton, Pa., U.S.A. ...

брозичливу уважність до інших, на почуття й наставлен-
ня рівності людей між собою. Це верхній ліміт куль-
тури, — єдиний справжній ліміт, який невинядково рів-
няє людей, єдина основа й джерело невинядкового й
нештучного поняття рівності. Рівність є, але рівність
починається зверху, а не знизу, і там вона й оста-
ється. Рівність не твориться, а досягається. Якщо демо-
кратія ґрунтується на рівності, то вона ґрунтується
на рівності нагоди, на скасування штучних перепон, на
викоріненні пихатости з суспільних відносин. Рівність
є не основа, а лише дух демократії, дух гідности лю-
дини; і лише тоді це здоровий дух, коли він постає
з стремління вперед і вгору, до ліміту дійсної рівно-
сти, а не тоді, коли він виростає з духу зухвальства
низів і не тоді, коли ідеалом суспільства намагаються
встановити штучну пересічність, загальну пів-цивіліза-
цію, пів-культуру, з обмеженням розмаху з одної сто-
рони й розсуванням обмеження з другої. Обмежити
розмах культурного стремління суспільства значить
приректи культуру на занепад, приректи суспільство
на мілку, пусту духовість, позбавити цивілізацію біль-
шої частини її сенсу, її значення.

Один із цих процесів відбувається тепер в Амери-
ці: процес рівняння на пересічність. Саме це є нашою
загрозою разом з Америкою, внутрішньою загрозою
демократії. Тяжко визначити, який саме рівень куль-
тури повинен відповідати даному рівню цивілізації су-
спільства; але шляхом порівняння й уяви в межах ре-
альности можна виробити досить точну оцінку кон-
кретних проявів в даному середовищі, в даному ото-
ченні.

Нас цікавить також різниця між Америкою (тобто,
Сполученими Штатами та Канадою) і СРСР. В Аме-
риці популярна культура низька в порівнянні з позе-
мом цивілізованости країни. Але в СРСР ані популяр-
на культура ані цивілізація взагалі не існують; нема їх,
як таких, як свідомо розвинутих складників життя й
діяльности — є лише окремі, відірвані аспекти їх, лише
запряжені у віз пропаганди для громадянства та роз-
ривки й розваги для правлячої верстви й кліки партії
— лише те, що може поміститися у вузьку формулу
"лінії партії". Задавлена філософія, задавлена свобода
мислення, свобода творчости. Що ж остається?

Як дійшло до такого стану в СРСР, як докотився
до прірви людства комунізм? Адже й комуна почина-
лася з братерства!

Докотилася туди тому, що опиралася на "рівності"
зухвальства низів суспільства, черні, бо опиралася ко-
муна не на людину взагалі, а на клясу, найнижчу клясу
і її інтереси, ніби в тій класі були самі лише скрив-
джені і не було тих завжди готових кривдити. Сталося.
Комуна була сліпа емоція і лише частково емоція обу-
реної гідности — не послідовна ідеологія, бо "ідеоло-
гія" та опиралася на чомусь дивному, потворному, що
ніяк не можна назвати світоглядом.

Ціллю комуністичної ідеології є ніби цивілізація, з
головним натиском на теоретичну, словесну й то оче-
видно брехливо-самозаперечливу практично рівність лю-
дей і їх матеріальне забезпечення. Але не просте за-
безпечення, а ще й піднесення в теорії цього забез-
печення до рівня виключної найвищої ідеї людства,
ще й злиття цієї ідеї з теорією матеріалізму, теорією
догматично визначеного заперечення будь-якої духо-
вости в світі, навіть духовости людини. Вся ціль лю-
дства в цій теорії діалектичного матеріалізму зводиться
в одну ідею фікс: щоб пролетарі могли наїстися...

Світогляд людини, називається. Вже сама віра навіть
і в безкласове суспільство не є річ матеріальна; навіть
випадок, яким цей "світогляд" намагається пояснити
походження й існування життя й світу, не є матерія,
навіть не говорячи вже за те, що такий випадок нічого
не пояснює, а потребує пояснення сам, будучи не яс-
ним від проблеми, яку ним намагаються остаточно по-
яснити, не помічаючи, що вже навіть сам факт існу-

вання такої волевої тенденції заперечує її виводи подвійно. Важко також зрозуміти чому саме пролетареві треба вірити в свою власну беззастережну матеріальність для того, щоб наїстися. Якщо він матерія, то для чого йому їсти, для чого споживати матерію і перетворювати один вид матерії в другий? Таке завжди стається коли припущення, особливо наукове припущення, перетворюється на безкрайну догму. Все це таке мілке, таке суто тенденційне, так прив'язане до самого найпримітивнішого чинника цивілізації, до поживи, що до філософії не має жодного відношення: все це знаходиться й сходиться на площині мілкої й абсурдної соціальної теорії. Культура й цивілізація — поняття надто незрозумілі й шкідливі для кожної паразитарної кліки, надто широкі й далекі щоб уміститися в обмежених та ще й збочених умах з самого початку. Тому в СССР культура й цивілізація фактично знаходяться по-за законом, здушені й переслідувані; лише деякі аспекти толеруються псевдо-урядом для різних цинічних вже в самих зачатках цілей. Така то картина життя й розвитку в СССР, така картина того, що переживають наші брати, в той час як ми стараємось втовкти нарешті в отупілі голови світу пересічності, що друг советського уряду є лютий ворог підсоветських народів, підсоветських людей, і ворог людства взагалі — крім того ще й битий дурень, якщо не паразит.

В СССР панує голодне животіння й страждання — не з волі народу.

В Америці панує насичене й задоволене але майже порожнє життя, лише оболонка невикористаної нагоди.

Чи ми помічаємо як це насичене американське животіння всисає нас, як трясвище?

Це все не просто так випадково собі стається. На це також є причини, крім згаданої вже тенденції орієнтації й наближення до пересічності. Не лише американська популярна культура характеризується безглуздом, несамовито-диким і блюзнірським виттям джазу, але й американська цивілізація лише порівняно висока, в дійсності ж вона шкульдигає, перешкоджаючи цим розвитку культури, розвитку суспільства до повноти життя. В джазі вие вовк-чоловік який не знає що принесе завтрішній день, чоловік, полишений на себе в пустелі щільного натовпу, чоловік, полишений на горлорізну конкуренцію випадку, без глибшого соціального зв'язку, з дуже обмеженим в порівнянні до вимог високого життєвого стандарту оточення, по-просту цинічним соціальним забезпеченням. Кожний хоче мати не менше від других таких як він — і цілком справедливо. В Америці він не може покладатися тільки на себе самого, свої бажання й здібності, тут він також залежить від хиткої рівноваги економічної безпляновості й тисячорічних упереджень флегматичного англо-саксонства. Тому в основному в Новому Світі ще й тепер панує психоза часів золотощукання, психоза нагромадження не лише на сьогодні, але й на завтрішній день — цілком, зрештою, зрозуміла психоза. За матеріальними набутками мало лишається часу на такі речі як культура, мало лишається після конвеєрної праці смаку для культурної величі життя — прості, невибагливі розваги більше в парі конвеєрному думанню.

Розмах, широчінь, світогляд. Але як утворюється світогляд, як збільшується культурне світосприймання, на чому ґрунтується культурне життя? На критичному думанні, критичному осуді, критичній розважливості. Критична мисль в парі з живою уявою в межах дійсності, чи можливої дійсності, дає залог культурного життя, дає залог прогресу, дає глибину і ширину життєвій діяльності. Критичне мислення є в першу чергу незалежне, самостійне мислення, мислення, яке не визнає штучних меж, яке важиться проникнути скрізь в пошуках об'єктивної й абсолютної істини, в протилежність безвольному й безкритичному соціальному підкоренню розумового критерія популярному упередженню чи просто забобону. Єдиний авторитет для

А Л Ф А

найбільша українська крамниця меблів і домашнього устаткування пропонує у великому виборі:

- МЕБЛІ І ХОЛОДИЛЬНИКИ
- ЕЛЕКТРИЧНІ Й ГАЗОВІ КУХНІ
- РАДІО Й ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ

та всякі інші предмети домашнього устаткування.

Найкращий товар по найнижчих цінах!

ALPHA FURNITURE COMPANY

735 QUEEN ST. W., TORONTO, ONT.

Tel.: EM. 3-9637

УКРАЇНСЬКА ТЕКСТИЛЬНА КРАМНИЦЯ

STYLETEX

555 Queen St. W., Toronto Tel.: EM. 6-0934
(побіч книгарні "АРКА")

висилає

ГВАРАНТОВАНІ ПАЧКИ

**В
УКРАЇНУ,**

**БІЛОРУСЬ, ПОЛЬЩУ, РОСІЮ, ЛИТВУ, ЛАТВІЮ,
ЧЕХОСЛОВАЧИНУ ТА В ДРУГІ КРАЇНИ.**

Якщо бажаєте допомогти своїм рідним та знайомим, залишеним у Ріднім Краю, то звертайтеся до **одинокі української фірми**, яка **гварантує** за доручення посилки в цілості, а в доказ одержання посилки, буде доручена Вам поштова посвідка відбору із власноручним підписом відборця. В протилежний випадку звертаємо клієнтові **вплачену** ним готівку. **МИТО** та всякі інші оплати є вчислені в ціну висланого товару, так що відборці в краю взагалі нічого не платять при відборі пачки.

За точними інформаціями звертайтеся з повним довірям до:

**УКРАЇНСЬКОЇ ТЕКСТИЛЬНОЇ КРАМНИЦІ
СТАЄЛТЕКС**

**555 Квін Стріт Вест (біля книгарні "АРКА")
Тел. EM. 6-0934**

критичного мислення є логічність, закон логічного процесу мислення, і лише той людський приклад може рахуватися авторитетним, який міцно й беззастережно ґрунтується на цьому законі, не на одобренні юрби. Критична мисль, критичний осуд є сам в собі авторитет. Безумовно, і тут не без труднощів, бо для кожної справжньої засади існує чи може існувати фальшивий і викривлений дуплікат. Хто може доказати людині вважаючій нелогічність логічність, що її висновки не логічні а засадничо хибні? Якщо людині не дано розуму природою, важко вимагати, щоб вона користалася тим, чого не має. Хто має основний заклад критичного мислення, лише той може його розвинути, користаючись ним. Це і є ядро нашої проблеми.

Як справи стоять зараз, що могли б ми принести в Україну?

(Про це читайте у черговому числі)

СПОГАДИ З НЕДАВНИХ ЛІТ

Від синього Дінця
до бурої Ками і назад...

Пролог

Ред Рівер майже нічим не подібний до Дінця. Скоріше — до Ками. Його каламутно-бурі хвилі не подібні до синіх донецьких, на його берегах не цвітуть ніжні ромашки і в гаях не співають солов'ї.

Але я люблю виходити на берег цієї ріки теплими недільними вечорами, знайти десь на кручі затишне місце і чекати вечірньої зорі тієї самої, яку колись любив зустрічати на березі синього Дінця. Сюди, в цей затишний куточок я несу свої думи і серце, щоб тут, на самоті, дати їм волю... Бо завтра знову трудовий день і — мовчи серце, замрїть думи!

Рікою шумливо пролітають моторові човни з веселими обличчями юнаків і дівчат, часом тихо й поважно пропливе якась яхта, над головою пролетить стая голубів...

Поволі заходить сонце, згасає день і вже не видно каламутних хвиль ріки, лиш чути їх тихий плескіт об крутий берег. Сотні електричних ламп і світел, мостом пробігаючих авт, відбиваються в воді, творячи якусь незбагненну казкову картину. Ось і зоря сходить. Та сама, що й над Дінцем. Та сама, що сходила й над далеким Аралом, тоді коли з гарячими сльозами на очах зустрічав її в рудому казахському степу Великий Страдник і молився до неї, і питав про свою Україну її, і передавав свій синівський поклін наддніпровським полям...

"Ой зоре, зоре і сльози кануть.

Чи ти зійшла вже й на Україні,

чи очі карі тебе шукають?..

Так він питався зорі вечерової. Але я не можу її запитати цього. Не можу, бо знаю, що карі очі, які я любив, не шукають більше зорі вечірньої, не дивляться ніжно на сині хвилі Дінця, не пускають вінків на воду теплими недільними вечорами...

Так, гетьмане Остриянице, отамане мого далекого предка, якого ти з недобитками своїх воїнів привів над синій Дінець, тут, над цією чужою каламутною рікою, я збагнув тебе до кінця. Збагнув твій біль і розпуку,

Григорій СКИТ

твої думи шалені і невітішені, твій розпач і безсилий гнів. І ти виходив теплими вечорами над берег Дінця. Мільярди зір і ясний місяць-чабан виблискували у блакитному небі і синіх водах ріки, десь далеко в степу притишено іржали коні чатуючих на здобич татарських ватаг, завивали вовки-сіроманці, дзвінками голосами перебрїхувались лисиці. В наддонецьких гаях співом заливались солов'ї. Степовий вітерець хвилював твою буйну чуприну, ніжно ласкав порубцьоване в боях обличчя... Та не ласкала твого зору ця чарівна картина, не хвилювала твого слуху ця чарівно-грізна симфонія. Ти з чужини вслухався і вдивлявся туди, звідки прийшов. В Україну, в ім'я якої ти підняв свій козаць-

кий меч, за потоптану волю якої ти підняв на боротьбу сотні тисяч вірних лицарів. Тепер ти бачив там бундучний марш коронних легіонів по палаючих містах і селах, заграви пожеж, зловіщі тіні хрестів, палі і шибениць...

Тут я збагнув тебе, Гетьмане! Але там, над моїм рідним синім Дінцем — я не міг цього збагнути. Бо любив його як сонце ясне, як наївні дитячі мрії. Я любив мій рідний Дінець! Пройшли віки з твого приходу, Гетьмане, і над Дінцем вирости міста й широкі слободи, зацвіли сади, буйними пшеницями й житами поросли наддонецькі степи і далекі нащадки твоїх лицарів, з "Кобзарями" в руках над Дінцем, ніяк не могли збагнути, чому він був для тебе чужим. І чим він не такий, як Сула і Ворскло. Не могли збагнути, бо для них Дінець — це була Україна...

Десь на дзвіниці вибиває вічність годинник. Все густіше вкривається зорями небо, все більш затихає велике степове місто над Ред Рівер. І я, блукаючи поглядом по світляних відблисках цієї ріки, дивлюсь у майбутнє. Може й ти, мій майбутній сину, будеш так мчати човном по оцій ріці, обнявши гнучкий стан усміхненої ясноокої юнки, і не можтимеш збагнути, чому ця чарівна ріка була чужою й непривабливою для твого батька, чому він теплими недільними вечорами носив ховати риданя своєї душі на цей крутий берег і серцем літав понад синім Дінцем.

Але я вірю, як у затрішній ранок, що коли не я, то ти, мій сину, з мільйонами своїх ровесників пройдеши визволителем і месником своєї Батьківщини, станеш твердою ногою над берегом синього Дінця і там таки збагнеш свого батька. І поклонишся до сирій землі зарослим травою могилам твого замученого діда і прадіда і над цими могилами присягнеш на вірність їх заповітам. І будеш їм вірний до останнього удару серця. Щоб не чорні московські хмари, а ясне українське сонце відбивалось у дзеркальних водах Дінця, щоб гордо пишалася воля — козацька мати, щоб голосні дзвони Святогір'я радісно перегукувались з дзвонами Софії і Лаври, возносячи хвалу Всевишньому Творцеві, в той великий воскресний день. Я вірю в це, як в затрішній ранок, вірю так, як вірив над чужою бурою Камою, що ще побачу Україну і Дінець. І побачив. І спогади про це присвячую Вам, дорогі побратими, що з такою ж вірою гуртуєтесь в лави майбутніх легіонів.

ПАНАС МИРОНОВИЧ

Випадково чи ні, але з початком навчального року я, ідучи до школи, майже щодня зустрічався з Олею біля старої гіллястої липи, що стояла там де сходились наші дороги. Часом просто стрічались, ніби змовившись на час, інколи Оля вже сиділа під липою занурившись в книжку, і потім впевняла, що "чекала дівчат", а коли її ще не було — я простягався на пожовклій траві, закладав книжки під голови й "чекав хлопців".

Оля — моя однокласниця, крім того сусідка по лавці. Зустрічались ми, як восьмикласники, вже вітались "за ручку", з повагою, підкреслюючи тим, що ми вже не якась там "семирічка", а учні справжньої середньої школи. Але вся наша повага на вітанні й кінчалася, бо по дорозі до школи ми також гаряче сперечались над нашими шкільними проблемами і в школі також один другого "різали" на відповідях, як і попередніх сім років. Постійною темою наших суперечок була тема наших майбутніх професій: я впевняв Олю, що медицина — це злочин, а всі лікарі — бездушні, жорстокі злочинці, яких треба немилосердно карати. Педагогіка тільки розвивається і незабаром вона разом з фізкультурою, виховає таких прекрасних, освічених, здорових людей, які навіть не знатимуть, що таке хвороба, ну і медицина, як річ непотрібна, сама по собі відпаде. Оля противно, засуджувала педагогіку, що калічить людські душі, і все людське щастя бачила в медицині.

— "Ми зробимо революцію якої ще світ не бачив".

“Ми” — це лікарі, до яких вона вже авансом зараховувала й себе. “Ми вернемо людству його страчене здоров’я, дамо йому довголіття, розвинемо в людині до найвищої досконалості її фізичні, духові й розумові якості, і людство майбутнього — це тисячелітні титани, володарі всесвіту і всіх його явищ і таємниць. Та це ж... розумієш, що це?” — очі їй блистіли іскрами завзяття, а бліді щічки наливались румянцем. Я в такі хвилини майже здавався, але згадав про нашого вічно п’яного доктора Зануду, як він рвав мені хворого зуба, морозом обсіпала мене і я іронізував: А покищо “МИ” обценьками ламаємо людські зуби і “плювати хотелі” на якісь там болі і страждання. “Ех, що ти розумієш!? — Оля безнадійно махала рукою і вмовкала.

Того пам’ятного дня Оля вже сиділа під липою, схилившись на її стовбур; на колінах в неї лежала розгорнута книжка, а поглядом летіла далеко в степ, де в сизій млі ледь-ледь мріли скитські могили... Я догадувався — вона востаннє повторює свою улюблену “Катерину”. Сьогодні вечером ми маємо звести наш поєдинок і нарешті вяснити хто з нас помиляється. Тема нашої чергової суперечки — “КОБЗАР”. Я вперто відстоював, що найкращою поемою в “Кобзарі” є “Сон”, а Оля ще впертіше боронила “Катерину”. Кілька днів ми надаремно доказували кожен свою правду. Нарешті звернулись до Панаса Мироновича і він це вирішив дуже просто: на зборах літературного гуртка кожне з нас продеклямує “свій” твір на пам’ять, а суд з трьох десятиклясників на чолі з Панасом Мироновичем, дасть свій вирок. На тому й згодились. Зінаїда Павлівна нишком прозрадила Олі, що її чоловік уже приготував два дарунки як першу й другу нагороди за ці деклямації. Це подвоїло наші зусилля і на сьогодні ми знали свої поеми “на зубок”, бо кожному хотілось доказати свою правду, ну і, розуміється, дістати першу нагороду. Та ще й від Панаса Мироновича! При згадці цього імени здавалось життя ставало веселішим, забувалось лихо, що звало собі кубло в моїй родині і холодне осіннє сонце світило тепліше.

Панас Миронович — це не лише формальний директор нашої десятирічки — це фактичний директор трьох з половиною сотень молодих душ. Його шлях з помешкання до школи завжди супроводжала ціла хмара школярів: до обіду галасливих початківців, а після обіду — веселих юнаків і дівчат з старших класів. Кожен хотів мати відповідь, запевнення, обіцянку, пораду. І кожен своє діставав. Найтяжчою карою, якою учителі карали непослушних учнів, була кара “іти до директора”. Винуватець готовий був іти на що завгодно: хай заберуть книжки, хай лишуть на три години без обіду, хай навіть напишуть батькам записку, якби лиш не йти до директора. Хоч Панас Миронович ніколи нікого не карав, не гнівався, не кричав. Він зустрічав винуватця лагідним усміхом і коротко просив: “Ну, небоже, сповідайся”. Небійж сповідався. Тоді Панас Миронович вставав зза стола, підходив до цього небожа, клав свою руку на його плече на скуйовжену чуприну і так само лагідно промовляв з іронією: “Бачу, що ти зовсім не винен. Це напевно вчитель помилився і прислав тебе замість іншого, правда ж? Я це вясню потім, а ти йди і поведись ще краще, як перед тим”. Не дивлячись на такий вислід, небійж виходив з директорської як з гарячої лазні: червоний, спітнілий і ще довго потім у класі ходив навшпиньках, навіть підчас перерви.

Але справжнім святом були лекції Панаса Мироновича. Викладав він два предмети: всесвітню історію і українську літературу. Точно хвилину після дзвінка Панас Миронович входив до класу, приймав, усміхаючись, рапорт старости і коротко вітався: “Добрий день”. “Добрий день!” — гриміла одним духом класа. Панас Миронович жартома затуляв вуха і просив сідати. Жодних книжок чи конспектів з собою ніколи

не носив, крім “Кобзаря”, коли це була література, або якоїсь мапи чи ілюстрації — коли це була історія. Приклавши таку мапу до таблиці, Панас Миронович починав. Тоді завмирала класа, утікало відчуття часу й простору: ми переносились в далекі країни, в інші століття: і там чули плач рабів над берегами Нілу, і брязкіт мечів хоробрих спартанців на термопільських полях, і рев кровожадної товпи римських обивателів на гладіаторських бойовищах. Спочивали в тінях вавилонських садів, мандрували шляхами хрестоносних походів, оглядали жажливі вогнища й каземати “святої” інквізиції. Говорив Панас Миронович палко, надхненно. З його серця переливалася в наші душі велика поема про людське буття, про вічну боротьбу добра і зла, надії і розпуки, любови і ненависти, посвяти і визиску. І, не кажучи про те, він учив нас любити добро, співчувати скривдженим, наслідувати правдоносців, байдуже патріції вони чи плебеї, раби чи володарі, римляни чи гуни, переможці чи переможені.

На лекціях літератури Панаса Мироновича не було — був Тарас Миронович (так звали його всі старші класи, він це знав і напевно тішився в душі). Справа бо в тім, що української літератури властиво й не було — був Шевченко, а все інше — це більші або менші додатки до нього. Як ілюстрацію до цього Панас Миронович інколи приносив з собою на лекції літератури одну й ту ж саму книжку — “Кобзаря”, старого, пошарпаного, якому віку напевно не знає і сам власник. Гостроязичний десятиклясник Олекса Редька впевняв, що той “Кобзар” походить з дошевченківської доби, хоч не перечив, що його автор — Шевченко, а з того, що це одинока книжка, якої Панас Миронович нікому не давав навіть потримати — Редька зробив висновок, що вона річ недоторкальна і впевняв, що “сам бачив” як, ідучи спати, Панас Миронович кладе її під подушку.

“Кобзаря” Панас Миронович знав на пам’ять. Чи починалась лекція Сковородою, Квітокою, Гребінкою чи Котляревським, завжди мусіла кінчитись Шевченком. І знову класа завмирала в ті години: тридцять дві пари блискучих очей, неморгаючи, ловили кожний рух учителя, кожне його слово і непомітно плакали біля Катрусі на холодній московській дорозі, гуляли з козаками по Хортиці й Скутарі, карали поганих ляхів на уманським базарі і посилали погрозу новим катам з зарослих тернами круч Холодного Яру. Це він учив нас дивитися на свою землю очима Великого Кобзаря і любити її його великим серцем. І вона, та земля, як страдниця-мати вставала перед очима і скорботним поглядом просила: “Рятуйте, рятуйте дітей моїх від лютої панщини, від голодної смерті, від лядських наруг, від московських кайданів... Інколи й справді здавалось, що це Він Сам устав з Чернечої Гори і просить і плаче, наказує і віщує: “І на оновленій землі, врага не буде супостата, а буде син і буде мати і будуть люди на землі!” Цим віршем найчастіше кінчалася лекція. Немилосердно швидко втікали хвилини і ненависний дзвінок вертав нас до дійсності. Аж тепер дівчата витирали слези, а хлопці тихо відкашлювались. Панас Миронович, ніби оправдуючись, вже після дзвінка підбадьорював: “Так було колись. Тепер, завдяки жовтневій революції в нас настали великі зміни, то ж виростаєте і вчіться, щоб те свавілля ніколи більше не гуляло по нашій землі”. І знову лагідно усміхаючись, сідав до столу робити записки в класному журналі.

Я своїй сусідці Олі нагадував: “Олю, коли не будеш чемна — пересядеш до Ріпи”. “А що?” “Що! Те саме!” “Хіба?” “Подивись!”. Я засукував правий рукав сорочки і показував їй сліди її пальців на лікті. Захопившись лекцією, вона мала звичку безпам’ятно тиснути мій лікоть. Спершу я терпів, пізніше мовчки подавав їй міцну дерев’яну скриньку від олівців — “на, мовляв, тисни скільки хочеш”, а коли це не помагало — почав їй пригадувати. Якщо не поправиться — треба нам “розійтись”. Але чи це можливо? Колись, ще в тре-

тій клясі, коли завели нову моду садовити дівчат поміж хлопців — ми довго проти неї воювали. Власне не проти моди, а межі собою: нам бракувало місця, одно другого тісно, підбивало руку підчас писання і взагалі було досить неприємно коли біля тебе сидить оте “білобрисе”, що нічого не розуміється не тільки на самопалах, а й на простій рогатці. З часом усілись і хоч підростали “вдоль і вшир” — тісно, одначе, вже не було. Далі вже ніхто й не нагадував сидати за цією модою, але всі сідали. Звикли, і здавалось інакше ніколи не було і не могло бути. І коли часом “білобрисе” не приходило до школи — чогось в той день бракувало. Отже в мою погрозу “розійтись” Оля не дуже вірила, однак червоніла і обіцяла “тримати руки при собі”. Та зрештою, це не так часто й трапляється — всього чотири рази на тиждень, на лекціях Панаса Мироновича, а за це варто терпіти навіть таку кару. І ми на тім мирились і йшли проважати Панаса Мироновича до директорської.

Ми з Олею мали ще й іншу причину його любити — любити як рідного батька. Вона округла сирота, живе приймачкою в одних добрих, бездітних людей, я також свого рідного батька не пам’ятав ніколи. І Панас Миронович був нам і батьком, і порадиником, і помічником у радощах і в горі.

І от сьогодні ми мали стати на розсуд Панаса Мироновича перед цілими зборами літературного гуртка. Хто ж виграє? В науці ми були майже рівні: хоч Оля вважалась відмінницею, але я був певний, що географії вона не знала і “добре” діставала тільки за “гарні очі”. Я ж “гарних очей” не мав і тому, що не знав хемії, витягав ледви на “посередньо” і відмінником не був. З цього приводу ми одне другого “набирали”: “Ти, небоже, був би також відмінником, якби не плавав в нітратній кислоті”. “Ти, сусідонько, також запливла б далі, якби не сиділа на коралових рифах”. Українську ж літературу і зокрема Шевченка ми, не дивлячись на суперечки, любили і знали однаково і виступаючи принагідно з декламаціями — були рівні. Але сьогодні справа стояла з поемами та ще й з любимими. Отже, держись, Олю!

Я підійшов і привітався. Вона мовчки кивнула головою і простягаючи руку, встала: “Добрий день не кажу тобі, бо вечером буде тобі, небоже, погано. Чи може передумав, здається?” “Краще б ти, сусідонько, передумала”. “Я? — Оля зробила здивовану міну — бачу ти добре спав і маєш чудовий гумор, а це мене переконує, що ти — програв, небоже!” “Не кажи гоп, бо це мене переконує в протилежному”.

Перша лекція в понеділок — українська література. За хвилину після дзвінка, одначе до нас ніхто не прийшов. Так само не було зарядки перед лекціями. Рухливий Васюта — наш клясний староста, вже виглядав у двері і повідомляв нас про вислід своїх обсервацій: “Панас Миронович з Чичиковим зайшли в “десяту”. За кілька хвилин вони вже були в дев’ятій, а ще за кілька Васюта закрив двері і скомандував нам встати. Двері відкрилися і Панас Миронович в супроводі Чичикова зайшов в класу. Не приймаючи рапорту, просив сидати. На його завжди усміхненому приємному обличчі лежали смуток і втома, а в очах блистіли сльози. Що ж промовлять тепер ці уста, що завжди сильніше магнету притягали нашу увагу до себе? Навже справді прощальні слова, невже справді розлуку? Так:

“Дорогі мої учні! Раптово прийшов час нашої розлуки. За ці шість років, які я провів з вами в цій школі, я зжився з вами і полюбив вас і цього не забуду ніколи. Тепер уряд кличе мене в інше місце — в ряди червоної армії. Там на кордонах батьківщини я буду завжди пам’ятати про вас, мої любі, і буду радіти вашими успіхами в науці і житті. Тож вчіться ще краще,

ще пильніше, здобуйте знання щоб стати гідними синами й доньками своєї прекрасної батьківщини.”

Оля стиснула мій лікоть до крику, до сліз і раптом перша, закривши обличчя руками, впала на парту й заридала. За нею інші дівчата. Панас Миронович розгублено тремтячими руками шукав хустину і, не знайшовши її, долонею змахнув непокірну сльозу.

— “Не плачте дівчатка, знаю, зжилися, тяжко розлучатись, але будьте свідомі того, що я там більше потрібний. Мое місце заступить тимчасово наш дорогий завпед Іван Авдієвич” — він показав рукою на Чичикова. “Тож спокійно продовжуйте лекцію. А тепер будемо прощатись. Надіюсь, що ще не раз зустрінемось в житті, радий вас буду бачити дорослими, мужніми, озброєними здобутими в школі знаннями, полум’яними патріотами свого народу. Допобачення!”

Хлопці зірвалися на ноги і ставши на струнко залпом гукнули: “Допобачення!!!” Панас Миронович на решті усміхнувся ще й підморгнув: “Молодці, мовляв, козаки, не “жіночий рід”, що кислиці мочить”. По-військовому козирнув і пішов рівним впевненим кроком. За ним — Чичиков.

Я чув кожне його слово, пам’ятаю це й досі, особливо яскраво врізались в пам’ять слова: “Бути гідними своєї прекрасної батьківщини”. Не радянської чи якоїсь конкретної — лише “своєї”. Але в ту мить я не міг нічого сприйняти: все видавалось якимсь недоречним, непотрібним жартом, і ось зараз знову відкриваються двері і усміхнений Панас Миронович прийнявши рапорт, почне лекцію. Але те, що сталося, жартом так не було: за вікном сердито заревів мотор “трехтонки”, ми кинулись до вікна. В кузові машини вже сидів Панас Миронович, на грудях в нього побивалась плачучи Зінаїда Павлівна. Авто рушило в напрямі району. Лівою рукою Панас Миронович пригортав дружину, правою махав нам шапкою на прощання. А за хвилину в класу ввійшов Чичиков. (Далі буде)

Ю. ГРИГОРЕНКО

РЕЖИСЕР ЛЕСЬ КУРБАС

(Фрагменти із спогадів)

1917 рік був епохальним в житті українського театру.

Повалення царської Росії покляло край утискам театру і він буйно зростав, сповнений жаги зайняти своє місце в шереху європейських театрів.

Та вже перші спроби до того наших мистців стрінулися з фактом неспроможности нашого актора до відтворення європейського репертуару. Перші вистави творів Гавптмана, Зудермана в театрі П. К. Саксаганського вразили самого актора безпорадністю, коли він, змінивши козацький жупан та шаравари на європейський одяг, почув себе на сцені неначе голім. Цікавими стають свідчення О. Кошиця, як безпосереднього учасника першого державного театру, організованого Центральною Радою:

“Але тут і показала себе ідея європейського театру тими артистами, яких ми мали під рукою. Без огляду на їх талановитість, вони були бідні, не у своїх шорах. Було враження, що на красиву, вродливу дівчину націплено корсета, фіжми, оборка, ноги запхано в бальові черевички, а в руки всунуто струсєве віяло. Жаль було дивитись на цих чудових артистів, яких пошито в дурні. Кожна постать на сцені була неоправно провінційальною і досадною, від усього несло такою тарашкою, таким “медвежим кутом”, що не хотілося дивитися на сцену.” (Спогади О. Кошиця, том III).

На чолі перебудови театру став геніяльний Лесь Курбас. Він організує Молодий театр у склад якого входить переважно театральна молодь, що прийшла на рідну сцену з російських театрів.

Першою виставою цього театру був "Цар Едіп" Софокла.

Вона приводить Л. Курбаса до переконання, що до здійснення європейського театру потрібний новий актор.

Молодий театр проіснував недовго. На місце його було створено драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, на режисуру якого запрошено Загарова та Бережного (обоє учні К. Станіславського). Останні намагалися поряд із виробничою працею театру сполучити виховання актора. В репертуарі театру були твори Мольєра, Гольдони, Олеся, Лесі Українки.

Епохальною стає в постанові Леся Курбаса його власна інсценізація "Гайдамаки" за Т. Г. Шевченком. Її було рішено в плянї античної трагедії, де хор (музи одягнуті в чорних джергах та українських сорочках) вводив у дію глядача. Масові сцени, ввідні пантоміни було зроблено з виключною чіткістю. Музику до неї написано Глієром, Прусліном, Стеценком. Зовсім новим на ті часи було те, що писані декорації замінені сукнами.

Не менш значними поставами були "Лісова пісня" Л. Українки та "По дорозі в казку" Олеся.

Театр ім. Шевченка був на ті часи найкращим в Україні. В ньому згуртувались молоді сили, що жагуче прагнули перебудови рідного театру. Та жажливі на ті часи умови праці в "сторозтерзаному Києві" примусили зголомділих акторів виїхати на провінцію.

Цей виїзд із Києва був фатальним для театру. Щоправда, подорож його була тріумфальною, але пізніше сили його розпоршились, частина акторів з режисером М. Тінським виїхала до Одеси, де стала основою Театру Революції, друга частина осіла в Дніпропетровську. Театр поволі перетворився в звичайний провінційальний, згубивши роль провідного театру. Лесь Курбас відійшов від театру ім. Шевченка ще до від'їзду його з Києва. Він бачив, що найкращі сили, об'єднані в цьому театрі, при своїй талановитості, при добрій волі створити сучасний театр, виказували такий різнобій у мистецькій і фаховій кваліфікації, що годі було сподіватися глибокої і творчої перебудови.

З гуртком відданої йому молоді Курбас виїздить до Білої Церкви, закладає студію, де впродовж двох років, в надзвичайно тяжких матеріальних умовах виховує свого актора, поклавши основу театру "Березіль", що й відіграв таку величезну роль в історії нашого театру.

II

Я був у Києві, коли цей театр почав свої перші виступи. На ті часи Л. Курбас захоплювався Рейнгарттом.

Першою виставою, яку я побачив, був "Джінні Гігінс" — інсценізація за романом А. Сінклера. Вистава захопила мене.

Я відчув, що це був дійсно творчий моноліт, вихований в єдиній системі, керований єдиною волею педагога.

Режисерське рішення вистави було таким оригінальним, що мені, вихованому на виставах корифеїв театру, спершу важко було сприйняти творчу відвагу геніяльного Л. Курбаса.

Мені не завжди було зрозумілим те, що я бачив, але підсвідомо я відчув, що те, що зробив Лесь Курбас у "Березілі" — це нова епоха в театрі.

Я був свідком чуда. Адже не дивлячись на те, що виставу грали молоді жовтодзюбі актори-учні — між ними не було жодного актора старшої генерації — вони захоплювали глядача своєю виключною чіткістю, філігранним виконанням ролі, суворою творчою дисципліною; вражали масові сцени. В кожному рухові актора жив мистець-режисер, що підпорядковував своїй волі

творчий колектив, надав стрункої цілеспрямованості, яка здійснювала свій режисерський задум, своє творче рішення.

Зі сцени зникли мальовничі декорації, дія відбувалася в сукнах із двома чи трьома брилами, що називалися тепер станками. Та цієї оголеної сцени глядач ніби не помічав, бо головним у виставі була акторська дія.

Я переглянув тоді всі вистави "Березіля": "Гал" Газенклевера, "Жакерію", "Пошилися у дурні" М. Кропивницького.

Я широко полюбив цей театр і тому на все життя лишився його гарячим прихильником. В дальших роках я пильно слідкував за творчими шуканнями геніяльного режисера і реформатора українського театру Леся Курбаса.

III

Моя праця в театрі залізничників давала мені можливість як найкраще використати час для самоосвіти. По-перше, я мав багато вільного часу (нового репертуару ми не готували); подруге, я користувався даровим проїздом поїздами на право якого мені було видано персональний квиток.

Я майже кожного тижня виїздив до Харкова.

В тих тридцятих роках боротьба з Москвою набувала кульмінаційного пункту.

Я був присутнім на багатьох літературних вечорах, де розгорталися палкі дискусії поміж Вапліте і Раппом (Вуепом) при участі письменників: М. Хвильового, М. Куліша, Пилипенка, Антоновича-Давиденка, Панча, Микитенка, О. Вишні, Чечвянського і ін.

На творчих дискусіях, театральних нарадах, Л. Курбас і М. Куліш мужньо відстоювали себе перед цілою зграєю "землячків", якими керували І. Микитенко, Г. Юра, Кор'як, А. Хвиля.

Українська еліта, як і в попередніх часах нашої історії, поділена рукою Москви, витрачала свої сили, знесилювалась у тій боротьбі, взаємно нищила себе аж поки надісланий з Кремля кат П. Постишев не "розстріляв відродження"... Країна несла важкі втрати. Після кулі в скроню М. Хвильового, пролунав постріл М. Скрипника. Почалися численні арешти, у в'язницях, в підземеллях НКВД, в холодних таборах Сибіру загинув цвіт нації: письменники, поети, академіки, професори, інженери, робітники, селяни. Немає їм числа, немає їм ні хреста, ні могили!

А слідом за ними пішли і "мурини", що зробили своє діло: їх послуги швидко забули, їх більш не потребував Кремль.

Саме в ті часи "Березіль" зріс і змужнів, законно користуючись правом провідного театру України. У ньому вирости й стали майстрами: А. Бучма, Й. Гірняк, М. Крушельницький, І. Сердюк, Н. Ужвий, Чистяков, а між ними корифей українського театру І. Мар'яненко.

Лесь Курбас віднайшов свою другу душу в драматургові М. Кулішеві. Останній почав свою кар'єру з комедії-сатири "Хулію Хуреніта", що якось не звернула на себе уваги, та вже його драма "97" пройшла по всіх театрах України. Темою її був голод в Україні 1921 року. Всі наші мистці сприйняли цього талановитого драматурга з його особливо гострим відчуттям театру.

Його наступні твори, як: "Мина Мазайло", "Народний Малахій", "Патетична соната", "Мадлена Грасса", викликали на герць Москву, викривали обличчя ворога, що скаженів після кожної прем'єри, отруйною слиною сичали й наші землячки: Мазайли і тьоті Моті.

Яка могутня сила театру! Для нас, молодих режисерів, "Березіль" ставав джерелом надхнення, школою гарту національної свідомості. В творчих шуканнях Л. Курбас був безкомпромісовий, він не потрапляв на дешеві смаки мішуха, не плентався за масою, а вів її за собою. У "Березілі" було чого повчитись.

Виставу "97" "Березіль" ввів у свій репертуар, коли її відіграли в усіх театрах України.

Всі вони разом створили штамп у ролі Гирі. Всі виконавці цієї ролі ревіли густим басом, бо таким, мовляв, мусів бути ворог советської влади — кулак.

У виконанні цієї ролі М. Крушельницьким ми побачили невеличкого на зріст чоловіка з розумними вольовими очима, що свідомо ставив опір советській владі.

Трагічна сцена в четвертій дії, де влада грабуючи церковні цінності, прикриває той грабунки тим, що за них, мовляв, мусить купити хліб для голодуючого народу, Лесь Курбас подав так, що в глядача немов спадає полуда з очей і він бачить, що проти невеличкої групи збаламучених незаможників, повстає цілий народ, що не хоче того грабунку, захищає свою Церкву.

Двадцять з гаком років минуло після тієї вистави, а передо мною мов живі образи німого у виконанні Сердюка та солдата Юхима у виконанні Й. Гірняка.

Лесь Курбас ігнорував драматурга І. Микитенка. Його п'єси "Диктатура", "Кадри", "Справа честі" йшли по всіх театрах, крім "Березіля".

Може І. Микитенко був і талановитим драматургом, — судити про те не мені, та талан його зав'язав, як в'язе кожний твір, в якому переважає тенденція. Адже "тенденція і мистецтво — несполучні. Коли в мистецтві переважає тенденція, воно завмирає, як квітка в руках Зігеля" (К. Станіславський). Микитенко не шукав теми, а писав агітки на кожне гасло генеральної лінії партії. Коли на XVII з'їзді партії Сталін сказав: "в наші часи кадри вирішують все" — Микитенко відразу написав п'єсу — "Кадри"; пізніше, коли Сталін сказав, що "праця є справою честі" — Микитенко написав п'єсу "Справа честі". З кожним таким твором Микитенко падав як мистець і влада мусила насильно накидати його п'єси в репертуар театрів.

Раптом ми почули, що в "Березілі" йде прем'єра І. Микитенка "Диктатура".

Здивуванню моему не було меж. Я, поспішаючи на прем'єру в потязі на Харків, ломив собі голову над тим, що сталося, що нового скаже Л. Курбас у цій новій прем'єрі, що можна було ще додати до тих постав, які пройшли і заялозились у штампах наших театрів.

Я був живим свідком того, як блідий і розгублений Микитенко бігав в антрактах по театрі, запевняючи всіх, що хоч це і його твір, але йому й на думку не прийшло, щоб режисер так міг глузувати з советської влади, що він, мовляв, тут ні при чому і ні в чому невинний. А треба знати, що з твору не було викинуто жодного слова, не було нічого до нього додано.

Драматург І. Микитенко не мав жодних підстав притягнути режисера Л. Курбаса за прущення його авторських прав. Чому ж лютував І. Микитенко? Та тому, що режисер у вирішенні постави, так би мовити, замість микитенківської ідеалізації диктатури, показав трагедію українського селянина, якого нищила Москва. Яка могутня сила режисури!

"Мадлена Грасса" була лебединою піснею режисера Л. Курбаса, але вона не побачила світла, бо після генеральної проби її було заборонено.

Після самогубства М. Скрипника — Л. Курбаса, М. Куліша, Й. Гірняка було заслано в табори Сибіру.

За дослідниками театру ще непочатий кінець у висвітленні праці цих велетнів театру. Те, що зробив Л. Курбас, було революцією в українському театрі.

Саме він, цей великий реформатор, мужньо повів його до нових обріїв, про які мріяли українські мистці — стати в шереху європейських театрів. Від суворівських "хахлів і хахлушек" до справжнього європейського театру!

Таким він зараз є, таким він буде і в майбутньому. І в цьому, в першу чергу, заслуга геніального Леся Курбаса, якого не забуде ніколи рідний край.

ГЕНІЙ, ЯКОГО ЗАБУЛИ...

Читачі "Молодої України" напевно читали й чули про Альберта Айнштейна, Бернарда Шоу, А. Швайцера та про інших геніїв сучасного людства. Але чи чули вони щонебудь про забутого всіма Миколу Теслю? Напевно ні.

А тим часом Микола Тесля не поступався своїми знаннями і своїми науковими відкриттями нікому, навіть Альбертові Айнштейнові. Люди, які роблять рекламу великим світу цього, завжди трактували Теслю з недовір'ям, уважаючи його фантастом, а його проекти — фантастичними. Може тому прізвище Миколи Теслі не стало синонімом нашої доби, як стали прізвища навіть менших за нього науковців. Проте серйозні уми ніколи не вважали думок Теслі легковажними. Тільки Тома Едісон пробував зробити це і... помилився.

Микола Тесля народився в якійсь закутині тодішньої Австро-Угорщини, 1857 року. Маючи 7 років, робив перші свої "технічні винаходи". Це були "машини", урухомлювані шістьнадцятьма хрущами, або т. зв. "млиники". Читав дуже багато ще змалку. Говорив плінно слов'янськими мовами, німецькою, французькою і італійською ще заки за-

кінчив гімназію. Студював на університетах у Грацу, Празі і Будапешті. На університеті й побачив свій перший електричний мотор постійного струму.

— Якщо нам удасться зробити мотор змінного струму — це буде велике удосконалення, — заявив він професорові.

— Дурниці! Змінний струм ніколи нічого не урухомлятиме. Ти не є

Рудольф ШМІДТ

відмінним учнем, як я думав. Забудь про це — відповів професор.

Але Тесля не забув своєї мрії. Винаходом генератора і мотора, який працює на електричному змінному струмі, Тесля розв'язав проблему, якої не могли розв'язати найчільніші фізики кінця XIX сторіччя. Це й поставило Миколу Теслю в ряди найвидатніших світових науковців.

Його винахід дав початок індустріальній епосі, в якій живемо. Без винаходу Теслі не було б великих гідро-електростанцій, не було б масової продукції в індустрії, не бу-

ло б радіо, телевізії, ні атомової енергії.

Не легко було Теслі знайти меценатів для реалізації його ідеї. У Будапешті, де він працював менеджером першої телефонічної компанії, його ніхто й не хотів слухати. У Парижі, куди він перенісся, щоб мати безпосередній контакт з Континентальною Компанією Едісона, також злегковажили його думки. Все ж таки йому вможливили виїзд до Америки для побачення з головним "босом" у галузі розвитку електрики — Едісоном. Едісон, який працював виключно над постійним струмом, дав Теслі добру працю у своїй компанії, але навіть не хотів слухати "фантазій" Теслі про генератор та мотор змінного струму. Три роки працював молодий Тесля, поки дістав трохи грошей для започаткування власної лабораторії. Продавши пізніше свій патент за кілька мільйонів доларів, не відчував більше фінансової скрути і міг зайнятися розв'язкою дальших проблем, які непокоїли його неспокійний ум. Але він їх не розв'язував з олівцем у руках, а тільки давав ідеї для розв'язання іншим. Він перший описав радіо-передачі, радар і навіть телевізю. Він перший запропо-

(Закінчення на стор. 26-й)

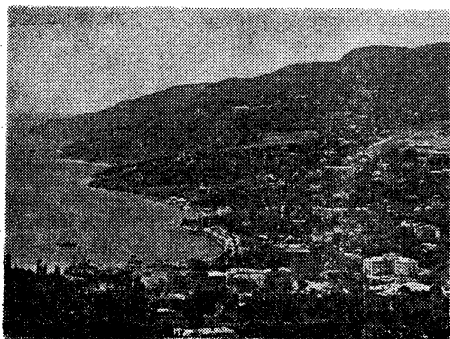
ЗЕМЛЕЮ УКРАЇНСЬКОЮ...

Про наше море

Історія українського народу — це у великій мірі історія прямування через степ до прибережжя Чорного моря. Тиснена з усіх сторін ворогами, Україна хоч з одного боку зустрічала не ворога, а друга. Чорне море не тільки захищало південь країни, але й від давніх часів було джерелом солі, риби та дешевого прибережного транспорту, а понад усе — відкривало дорогу у широкий світ торгівлі.

Більшість важливих українських міст виросла або безпосередньо на прибережжі Чорного моря, або при більших річках, що несуть свої води до нього.

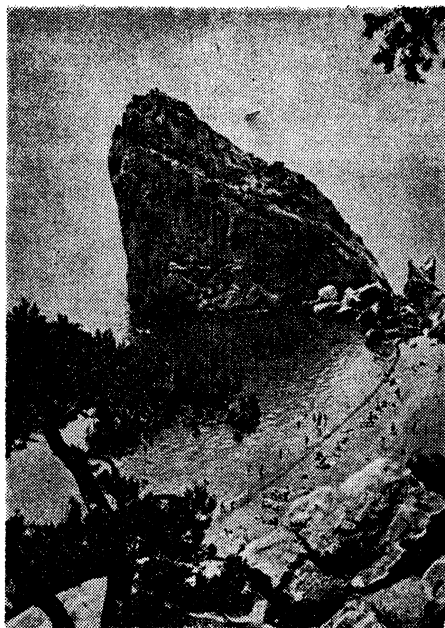
Важливості Чорного моря в політико-економічному житті України перецінити не можна. Про його важливість у старовину дізнаємося з грецької легенди про подорож відважних Аргонавтів під проводом Ясона за Золотим руном крилатого барана, що за повір'ям мав належати богу торгівлі Гермесу, а потім попав у руки короля Колхіди. В розшуках золотого руна греки добрались аж до берегів сьогодношньої Грузії, де з допомогою зради закоханої в Ясона дочки короля Колхіди, Медеї, вони дістають довгошукане руно і повертаються додому, але вже попри північний беріг Чорного моря, де знайомляться з невичерпними багатствами скитської землі. Швидко оцінивши важливість Чорного моря, як шляху в Азію і до багатств Скитії, греки колонізують північне побережжя. Біля Азовського моря виростає грецька колонія Танаїс, а в гирлі Дністра колонію місто Ольбія, звідки до грецьких міст пливла скитська пшениця, мед і футра в заміну за товари люксусу, зокрема за вино. В 4 ст. до Різдва Хр. з Причорномор'я вивозилось 1 мільйон бушелів пшениці, тобто більше 50% споживання всіх грецьких міст разом. Причорномор'я стало житницею Геллади.

Крим: Ялта

Але не тільки пшениця була продуктом експорту Скитів. Не менш важливим продуктом експорту були й оригінальні скитські вироби з заліза.

Вже Олександр Македонський перебрав лук і стріли скитів, як головну зброю кавалерії, а також

Крим: Скала Діва

скитський "некультурний" одяг-штани, як форму для своїх кращих кавалерійських формацій.

Срібні понтійські вироби сьогодні знаходять так далеко, як Свердловськ, а дорогі тканини знайшли аж у столиці Монголії. Це свідчить про широкий обсяг торговельних стосунків скитів з одного боку з європейського Гелладою, а з другого — з найдавнішими закутинами континентальної Азії.

Такими скитів зробило Чорне море, де грецькі колоністи, пірати, торговці, воїни всіх країн і вір, — ділили радість, щастя, недолю і смуток. Пізніше Туреччина, Італія, Франція, Англія, Німеччина, Росія — кожний пробував свого щастя в козацькому морі.

Але чужинці приходили і зникали, а степовий народ, чий піт і кров і слюзи наповняють щоденно це море, залишився. Залишилося і його море, бо народ і море — нерозлучні.

З формальним приєднанням Криму, Україна сьогодні посідає найдовшу прибережну смугу Чорного моря — близько півтора тисячі км. з численними портами, торговельними центрами світового значення:

Одеса, Миколаїв, Херсон, Ялта, Маріуполь, Таганрог, Керч. Найбільша морська військова база знайшла своє місце біля Севастополя.

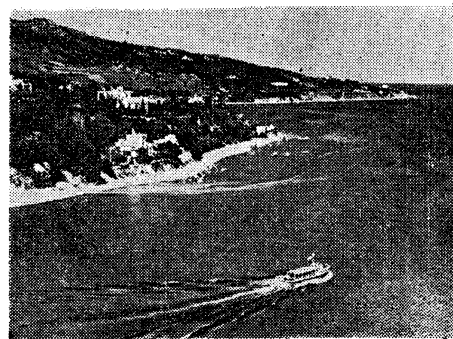
По довжині морської смуги на другому місці стоїть Туреччина, що контролює біля 1200 км. дикого прибережжя з дрібними портами Гіресун, Самсун, Зонгуллак. Важливіші турецькі порти положені поза Чорним морем, але посідаючи території по обидвох берегах Босфорської протоки, Туреччина контролює єдиний вихід з Чорного моря в простори океану.

На заході Румунія і Болгарія та на сході Грузія і Північний Кавказ разом посідають рівнож понад тисячу км. прибережної смуги з портами Констанца (Румунія), Бургас та Варна (Болгарія), Батумі, Сухумі (Грузія), Сочі, Новоросійське (Північний Кавказ).

Чорне море порівняно глибоке (місцями до 3000 м.) але глибоководної фавни і флори не має, бо нижчі шари води мають багато розчиненого сірководню (очевидно з покладів залізо-сірки), що є отруйним для якого б то не було життя. Тому рибна промисловість Чорного моря не має можливості конкурувати навіть з невеличким Азовським морем, яке натомість, буквально можна назвати рибницею України.

Говорити про українську флоту в сьогодошніх обставинах тяжче. Адміністративний і оперативний штаб советської флоти, в тому числі Чорноморської з Азово-донською, Дніпровською та Дунайською флотиліями, знаходиться в Москві. Політвиховання, морське виховання, персонал, постачання, комунікації, морська медицина, правосуддя — все централізоване в Москві, отже говорити про Чорноморську флоту, як українську флоту в жадному випадку не можна. Але кожному ясно, що при сприятливих політичних обставинах чорноморська советська флота стане в основній своїй частині таки українською флотою.

У склад сьогодошньої чорноморської сов. флоти входять два лінкори (один з бувших італійських, що СССР дістав в рахунок репарацій (Закінчення на 26 стор.)

Над Чорним морем: Синей

ФАРБИ

найліпшої якості знаних
фабрик GLIDDEN, O. P. W.

і ін.

ТАПЕТИ

у великому виборі купите най-
ліпше в українській крамниці

**METROPOLITAN
PAINT & WALLPAPER
CO.**

323 Dundas St. West,
Toronto, Ont. ЕМ. 4-6597

Найвідживніший

і найдешевший харч — це

МОЛОКО

ТА МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ!

Споживайте високовартісні
продукти єдиної української
молочарні

**ROGERS
DAIRY LTD.**

459 Rogers Rd., Toronto, Ont.
Phone: RO. 9-7193

ROMAN

988 QUEEN ST. WEST

ЄДИНА
УКРАЇНСЬКА ЦУКОРНЯ
В ТОРОНТО

Поручає:

- Коров'яї
 - Всі види тортів
 - Віденські штрудлі
 - Крайові маківники
 - Французькі тісточки
- та все на замовлення.

СВІТ ЗА МІСЯЦЬ**НІМЕЧЧИНА:****Між героїзмом і... розвідкою**

Німецький канцлер д-р Конрад Аденавер повернувся з Москви не з порожніми руками. В заміну за нав'язання дипломатичних стосунків з СССР, він домігся від Булганіна негайного звільнення 10.000 німецьких полонених, яких Кремль уважав воєнними злочинцями.

Похвали вісімдесятирічному канцлерові та розповіді виснажених полонених про їх десятирічне перебування у советських таборах праці були головним мотом німецької преси у жовтні. Проте, в цьому святовому настрої не пройшла незаміченою й одна досить пікантна подія. Історія цієї події така: літом, 1952 року, появилася в німецькому журналі "Дер Шпігель" стаття французького розвідчика Шмайсера, в якій автор розкрив зв'язок Аденавера та його найближчих співробітників з французькою розвідкою в роках 1948-49. Згідно тверджень Шмайсера, Аденавер мав дати доручення провідникам своєї Християнсько-Демократичної партії заосмортрювати французьку розвідку всіма таємними інформаціями в заміну за гроші та різні делікатеси з французьких військових магазинів. Збагачена в той спосіб каса християнсько-демократичної партії мала деякий вплив на вислід перших повоєнних німецьких виборів та на прихід до влади д-р Конрада Аденавера.

Видання журналу "Дер Шпігель" з статтею Шмайсера поліція конфіскувала, але шойно після того, як частина накладу розійшлася. Д-р Аденавер подав Шмайсера і редакцію до суду за наклеп на його особу і його партію. Судові розслідування тривали більше трьох років і коли суд готовий був проголосити вкінці вирок, шанований всіма провідник німецького уряду... раптом своє обвинувачення відкликав. Обвинувачені офіційно заявили, що помістили згадану статтю без наміру будького очорнити, але тверджень про колишню співпрацю з французькою розвідкою не відкликали.

Тим часом тяжко сказати, чи ця афера матиме якийсь вплив на чергові німецькі вибори. Ясне тільки одне: якщо б Аденавер не був демократом — про цей епізод ніхто ніколи не дізнався б, преса не писала б про "поганий посмак" і все було б "в порядку".

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ:**Монтгомері остерігає**

У британському комонвелті життя проходило б тричі нудніше, коли б

не стало королівського двору. Довголітній романс принцеси Маргарети з 41-річним капітаном Товнсендом цікавить пересічного англієця безперечно більше, ніж усі проблеми холодної війни.

Жаль тільки, що в передвесільній гарячці англійська преса майже не завважила важливого виступу фельдмаршала Монтгомері, заступника командира усіх військ Атлантийського Пакту.

Оборона західних країн тотально і цілковито не пристосіблена до модерного часу, — сказав Монтгомері. — Західне летунство мусить творити одну потужну боеву одиницю під командою американця. У випадку війни Захід мусить створити одну надрядну політичну владу з осідком у Північній Америці. Ця влада мусіла б керувати всіма глобальними операціями. Поскільки з вибухом нової війни не буде часу на мобілізацію і вишкіл війська — потрібне до оборони військо мусить бути вдержуване в боевому поготовлі і в мирний час. Ми досягнули ступінь, коли піхотні і моторизовані дивізії стали анахронізмом. Потрібно творити дивізії "стандартні", потрібно з'єднати морські, наземні і повітряні сили, потрібно комплексно зрев'ювати величину, роль, організацію і завдання резервових армій...

"Монті" знає, що говорить. Совети здійснюють його рекомендації на свій лад уже від декількох років.

ІНДОНЕЗІЯ:**Вибори в джунглях**

Ця молода республіка, розкинена на трьох тисячах більших і менших островів, має свої оригінальні проблеми. Увільнившись з тяжким трудом від комуністичної небезпеки, керівники теперішнього індонезійського уряду рішили розписати перші вільні демократичні вибори. Пройдуть ще місяці, заки до Джакарти прийдуть повні звідомлення про вислід виборів з ізольованих джунглів. Проте вже тепер ясно, що урядова мусульманська партія, яка сподівалася перемоги у виборах — програла. Багато мусульманських проповідників не тільки не підтримали свою партію, але ще й загрозили неписьменним виборцям, що вони будуть відлучені від церкви, коли голосуватимуть. На день виборів перелякані виборці деяких районів утікли в близькі джунглі.

— Я думала, що урядовці походять не з виборів, а призначувані небом — заявила одна інтелігентна індонезійка. Подібної думки, мабуть, не тільки вона.

Далекий ще шлях ділить Індонезію від демократії, але початок уже зроблено. 43 мільйони виборців ді-

стали першу нагоду вільно вибрати своїх правителів з кандидатів 172 різних партій.

ПОЛЬЩА:

Вертатись, чи не вертатись?

Серед польської еміграції "зміновиховство" доходить до зеніту. Найчільніші діячі серйозно дискутують проблему, чи вертатись їм до комуністичної Польщі, в якій зараз помітна "відлига", чи залишатися далі на еміграції. Як відомо, у кінці вересня ц. р. повернувся до Польщі прем'єр польського екзильного уряду Гуго Ганке. Його поворот — це найбільший удар по престижі з-підсоветських еміграцій, дарма, що Ганке повернувся під загрозою знищення його дружини й дітей, які весь час жили у Варшаві.

Мов відро холодної води, подіяло на гарячі голови кандидатів на поворот до Польщі повідомлення Советського Червоного Хреста: "Генерал Леопольд Окуліцький помер у тюрмі ще в 1946 році".

Генерал Окуліцький був командантом Польської Повстанчої Армії, що воювала підчас війни з німцями. В 1945 році він, разом з 15-ма іншими чільними польськими провідниками, був запрошений у Москву для переговорів з Сталіном. Всі члени цієї імпозантної польської делегації були в Москві підступно арештовані і ніхто з них досі не вернувся в Польщу.

Повідомлення Советського Червоного Хреста про мученичу смерть ген. Л. Окуліцького в застінках НКВД — це відповідь на лист дружини покійного до Булганіна: "В цьому році закінчився речинець 10-річного присуду, винесеного моєму мужеві. Я досі не дістала від нього ніяких вісток" — писала дружина.

Відповідь прийшла пізно, але не запізно, коли йдеться про пригадку вартости різних комуністичних обіцянок проти комуністичним емігрантам.

СССР:

Повстання в Кінгірі

З СССР добрі для комуністичного режиму вістки приходять на захід через кілька годин. Погані ж — ідуть роками. Про повстання в'язнів на Колімі світ дізнався з великим запізненням і то лише завдяки д-р Шольмеру, якому пощастило залишити Коліму живим. (Див. "Молода Україна" ч. 22).

Про подібне повстання політв'язнів у спецлагері Кінгір дізнаємося щойно тепер з розповідей німецьких військово-полонених, які вийшли на волю. Кінгір розположений у каменістій пустелі Казахстану, де температура літом доходить до

1200 Ф. а зимою падає до -40°. В'язні працюють на мідних рудниках та в копальнях золота й платини. Кінгірський табір подібний до всіх інших таборів в СССР. Він обгороджений високим муром, колючим дротом та обставлений вартовими вежами. Більшість тюремного населення в Кінгірі, як звичайно — українці.

Добре зорганізований страйк, а опісля й повстання, вибухли в кінгірському таборі літом 1954 року. Керував ними комітет під проводом колишнього советського полковника Кузнецова, який з своєю частиною брав у 1945 році Берлін, але опісля був арештований і засуджений на 25 років. За його вказівками в'язні виробляли собі зброю, включно з ручними гранатами. Повстанці трималися сорок днів і повстання зліквідовано щойно тоді, коли на допомогу місцевій залозі прийшли танкові частини НКВД. Білянс повстання — 600 убитих і ранених.

На цілих землях Казахстану в'язням працювати не дозволяють. Тут працюють цивільні переселенці, яких переселяють силою, або обманом. Українських дівчат заманюють, наприклад, обіцянкою, що на цілих землях Казахстану вони скоріш знайдуть женихів, ніж в Україні, де молодих мужчин залишилося мало. Справді, женихів у Казахстані є досить, але вони працюють за тюремними мурами.

КАНАДА:

Хай живе "Майк"!

Канадський міністр закордонних справ "Майк" Пірсон є без сумніву найвидатнішим сучасним дипломатом у світі. Що правда, українська преса його не долюблює, як недолюблює усіх дипломатів за те, що вони дипломати. Проте, заслужений слави Пірсон це нічого не шкодить. Недавно з великим респектом вітали його в Москві. Чому Канада не експортує до комуністичних країн міді, нікелю та інших стратегічних матеріалів? — запитав Пірсона Лазар Каганович. — "Бо цих матеріалів бракує" — відповів Пірсон. — "Кому бракує?" — вимагав експрем'єр Маленков. — "Звичайно, Росії" — відповів, сміючись, Пірсон. Хрущов: "Чому ви не покинете НАТО?" "Ми покинемо НАТО, якщо ви погодитесь покинути багато інших справ" — звучала відповідь Пірсона.

"Представники канадського робітництва не пойдуть за залізну заслонку, ні за бамбукову заслонку, ні за жодну іншу заслонку", — заявив недавно голова Канадського Конгресу Праці. "Але Майк може їхати. Ми за нього спокійні, Майк дипломат", — додав він зразу.

Відкрито новий склеп
ФАРБ і ПАПЕРУ НА СТІНИ

**DUDAS PAINT &
WALL PAPER**

**1185 DUNDAS ST. WEST
Tel. LO. 0422**

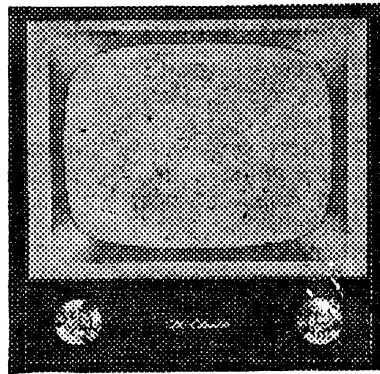
(між Осінгтон і Доверкорт)

Власник: **ВАСИЛЬ УСАТЮК**

Великий вибір доброякісних фарб.

Одержите поради на всі процеси малювання!

BURLACOFF'S FURNITURE

- ЕЛЕКТРИЧНІ
Й ГАЗОВІ КУХНІ
 - ХОЛОДИЛЬНИКИ
 - ПРАЛЬНІ МАШИНИ
 - РАДІО
 - ТЕЛЕВІЗІЙНІ АПАРАТИ
- та інше

купите на дуже догідних умовах у крамниці

**BURLACOFF'S
FURNITURE**

**619 QUEEN ST. WEST
TORONTO, ONT.**

Tel.: EM. 8-6812

3 ФІЛЬМУ

“ЧОРНОГОРА В ВОГНІ”

Недавно заснована фільмова корпорация приступила до реалізації великого історичного фільму п. н. “Чорногора в вогні”, якого змістом є повстання українських опришків Чорногори під проводом Олекси Довбуша проти загарбників (у 18-му сторіччі).

Сценарій фільму написав письменник Юрій Косач у стилі широкого і монументального історичного полотна на тлі життя і загибелі Довбуша.

Музичну обробку опрацьовує композитор Антін Рудницький. Проекти інтир'єрів зладив артист-маляр М. Радиш. Головним оператором, а також художнім керівником фільму є Григорій Мокляк. Режисер фільму — відомий актор Іван Самокиш.

Фільмова корпорация докладає багато зусиль, щоб постановка фільму “Чорногора в вогні” була видатною й яскравою подією в культурному житті нашої еміграції.

“КРАЇНА ЧОРНОЇ ЗЕМЛІ”

В 1943 році відомий швейцарський фільмовий технік Ганс Лоенбергер, довідавшись, що міжнародний Червоний Хрест надсилає з Женеви в окуповану німцями Україну медичну місію, вирішив приєднатися до цієї місії і зфотографувати великий документальний фільм про Україну.

Він зфотографував усі найбільші міста України: Київ, Харків, Львів, Дніпропетровськ, Ужгород, Житомир, Херсон, Симферопіль, численні українські села, знаний на весь світ заповідник “Чаплі” (Асканія Нова) і багато інших унікальних об'єктів.

Чотири місяці перебував Лоенбергер в Україні, фільмуючи її такою, якою вона тоді була. Зробив він коло 6,000 метрів цінних знімків. Проте німецьке посольство в Берні спротивилось появі фільму про Україну, мотивуючи це тим, що фільм є занадто проукраїнський і що в ньому “не видно німецької влади”. Закінчити фільм Лоенбергер не мав фінансових засобів і за цю справу взявся щойно тепер відомий наш фільмовий продюсер Євген Деслав. Ще цього року великий документальний фільм про Україну, що буде мати назву “Країна чорної землі” — побачить світло екрану.

ПОМЕР ІВАН ГОДЯК

Найвидатніший український актор Голлівуду Іван Годяк помер несподівано 19 жовтня ц. р. на удар серця, у віці 41. Він працював саме над фільмом “Threshold of Space”,

коли постигла його передчасно смерть.

Іван Годяк відомий нашій громаді з свого активного зацікавлення українськими справами, як також з фільмів Life boat, A Bell from Adano, The Harvey Girls, Command Decision, Battleground, The Miniver Story, Across the Wide Missouri, Battle Zone, Mission over Korea, Conquest of Cochise і ін. Творчому життю Івана Годяка “Молода Україна” присвятить окрему статтю.

Славний тенор Маріо Ланза, якого три роки багато вважали тяжко хворим, грає головну роль у новому фільмі “Серенада”. Фільм накручують у Мехіко. Ідучи туди, Маріо Ланза заявив репортерам: “Я не хочу бути довше неактивним. Неактивність породжує неактивність...”

Найкращий американський фільмовий артист 1955 року, Марлон Брандо, підписав контракт з М-Г-М на фільм з японської тематики.

В цьому вільмі він гратиме з найкращою японською кінозіркою Мацико Кію. Фільм виготовляють у Японії.

Химерний Пабло Пікассо, якого вважають найкращим модерним французьким малярем і найнаївнішим комуністичним поплентачем, недавно заявив:

“Я ніколи не бачив доброї советської картини. Усі вони противні, монотонні, повні генералів з медалями.” Але коли його запитали, чи вибирається до Америки, Пікассо сказав: “Ні. Америку я знаю з фільмів”.

Колишня богиня Голлівуду Грета Гарбо відсвяткувала недавно свій 50-ий “берсдей” на яхті грецького корабельного магната Онасіса, біля берегів Італії. З Голівудом вона розпрощалася давно.

Голлівудські чоловіки під цим оглядом набагато щасливіші. Гарі

Купер, який грав у 80-ти фільмах і якому недавно “стукнуло” 54 роки, заявив, що в п'ятдесяти роках фільмове життя найцікавіше.

— Який жах; мусимо грати любовні ролі з мужчинами, що могли б бути нашими батьками й дідами, — сказала якось одна відома кінозірка.

“До пекла і назад” — так називається новий голлівудський фільм про пригоди молодого героя американської армії Авді Мурфі, якого відзначено під час другої світової війни всіма американськими військовими нагородами. Найцікавіше у фільмі те, що ролю Авді Мурфі грає сам... Авді Мурфі. Критики кажуть, що Мурфі не гірший артист, як вояк, дарма, що пролізти йому до Голлівуду було не легше, як пролізти до армії. Фльота його не прийняла (важив тільки 112 фунтів), а в піхоті з нього насміхалися, як з підлітка, поки не став командиром сотні.

Фільмова студія братів Вернерів готує фільм за відомою книжкою Е. Гемінгвея “Старий і море”. За цю книжку Е. Гемінгвей дістав у минулому році нагороду Нобля. Головну роль у фільмі виконує Спенсер Трейсі.

Відома на весь світ Комеді Франсес вперше за триста років свого існування виїхала на гастролі за океан. У складі цього французького ансамблю є двадцять акторів. Гастролі уже відбулися в Монреалі і в Торонті та відбудуться ще в Оттаві і Нью-Йорку.

ФІЛЬМИ, ЯКІ ВАРТО ПОБАЧИТИ...

“The Country Girl” — фільм, який здобув американську національну нагороду за 1954 рік. У головних ролях виступають Грейс Келлі, Бінг Кросбі і Вільям Гольден.

“Not as a stranger” — добрий натуралістичний фільм з життя лікарських професіоналістів. У головних ролях — Роберт Мічум і Франк Сінатра.

“Desiree” — історичний фільм з життя Наполеона I-ого. У головних ролях — Марлон Брандо і Джейн Сіммонс.

“Interrupted Melody” — фільм-хроніка з життя одної відомої австралійської артистки. Головні ролі виконують Г. Форд і Елеонор Паркер.

“20.000 Leagues under the Sea” — фільм, побудований на основі фантастичної повісті Жуль Верна. В головних ролях виступають Дж. Мейсон і Кірк Дуглас.

BATHURST HARDWARE УКРАЇНСЬКИЙ ЗАЛІЗНИЙ СКЛЕП І СЛЮСАРНЯ

Склад фарб, замків та виріб
різнородних ключів.

ІВ. ЛІЛЩАК

344 Bathurst St.

Tel.: EM. 3-4884

Перша в Канаді крамниця меблів новоприбулих українців

ROCHESTER FURNITURE COMPANY

295 COLLEGE ST., TORONTO, ONT. Tel. WA. 3-2834

100% гарантія всього товару, або зворот коштів.

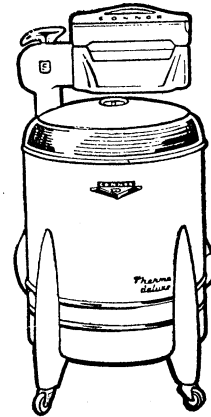
Машини до прання марки "CONNOR" ізольовані й задержують температуру протягом 12-ти годин.

Ці гарантовані на 4 роки машини, ми даємо на пробу до 30-ти днів.

М. Герус

— Власники —

Н. Дейнега

ЦЕНТРИ Й ОРГАНІЗАЦІЇ

ПОСТАНОВИ ПАУК РАТИФІКОВАНІ

(ПВ) Президіяльна Рада Комітету Українців Канади на своєму засіданні від 7 жовтня ц. р. одобрила звідомлення делегації КУК з нарад П'ятої Пан-Американської Української Конференції, що відбулася 24-25 вересня ц. р. в Торонті. (Див. "Молода Україна" ч. 26).

Прийнято до відома резолюції тієї конференції в справі завершення консолідації українських політичних сил на базі Української Національної Ради. Одночасно одобрено ініціативу, що ПАУК бере на себе посередництво для переведення повної консолідації та що в цій справі виїде до Європи по відповідній підготовчій праці спеціальна делегація.

Президіяльна Рада КУК апробувала також рішення Пан-Американської Української Конференції поробити всі можливі заходи для приєднання ПАУК до Об'єднаних Націй та участі в праці окремих комісій ОН.

УРДП І БАНДЕРІВСЬКИЙ СУД

У справі змісту і стилю деяких українських емігрантських газет уже давно повинні були вмішатися судові чинники країн, у яких ці газети друкуються. Може було б тоді в них менше гістерії, наклепів і образ на адресу партійних противників, а більше конструктивного інформаційного матеріалу. Це стосується, звичайно, передовсім бандерівської преси, хоч не грішать культурою слова й деякі псевдо-демократичні наші видання.

Провід ОУН Бандери мабуть добре відчув настрій хвилини, коли за принципом — "ловить винного!" рішив оскаржити перед німецьким судом досить культурно редаговані "Українські Вісті". Оскаржено "УВ" в тому, що вони назвали пп. Вовчука і Мірчука "бандерівськими політруками" (цебто — бандерівськи-

ми політичними керівниками), що поставили під сумнів правильне розтрачення збираних бандерівцями "на крайову боротьбу" грошей, що пригадали про бандерівський терор у минулому тощо.

Заповідається, отже, цікавий бандерівсько-урдепівський двобій, який матиме вирішальне значення для морального обличчя української еміграції. Якщо наші демократичні діячі не підтримають цим разом УРДП і вона цей двобій програє — українське громадянство вирішить, що наша демократія це битий кінь, на якого не варто ставити ставку.

УСП ВТРАЧАЄ ЛІДЕРІВ

Українська Соціалістична Партія втратила в цьому році трьох видатних членів, яких не скоро можна буде заступити молодшими. Весною помер у Детройті секретар Української Вільної Громади і співредактор "Вільної України" **Євген Яворівський**. Літом відійшов на вічний спочинок у Мюнхені видавець і головний редактор "Вільного Слова" інж. **Ілько Попович**. На початку жовтня помер після довгої недуги у США визначний публіцист і ентузіаст молоді **Остап Павлів-Білозерський**.

В такі сумні хвилини, коли передчасна смерть виризає з наших рядів найкращих, хотілось би сказати старшим нашим провідникам: прийдіть до молоді і працюйте для неї. Працюйте так, як працювали колись М. Драгоманов, К. Трильовський, І. Франко, М. Галушинський, С. Єфремов, М. Дурдуківський, М. Грушевський та інші корифеї нашої науки, культури і громадського життя. Праця з молоддю і для молоді — це єдина можливість поповнювання кадрів, єдина можливість збереження прч житті певних ідей, які часто відходять разом з найкращими їх носіями.

ЗВЕРНЕННЯ ВО УНРАДИ

У зв'язку з посиленою репатріаційною советською акцією Виконний

Орган Української Національної Ради видав окреме звернення, в якому, після запевнення, що насильної репатріації не буде, читаємо: ВО УНРади закликає українську еміграційну громаду зберегти належний спокій, не піддаватись можливим провокаціям та залякуванням. Права еміграції на азиль забезпечені міжнародними договорами. На спроби ворога, внести замішання в наші ряди, мусимо відповісти повним замиренням на внутрішньому відтинку: взаємна толеранція, солідарність, братерська взаємна допомога — ось та зброя, що потрібна нашій еміграції, щоб подолати нові підступні заходи кремлівських людоловів.

Тісніше гуртуйтеся навкруги ваших громадських та політичних організацій і Державного Центру УНР.

Наша сила в єдності, в національній солідарності, в дисциплінованості.

УАПЦ НА ПОРОЗІ ОБ'ЄДНАННЯ

Канцелярія Митрополита Ніканора (Європа) оприлюднила комунікат, в якому говориться про наладнання нормальних стосунків між українською Автокефальною Православною Церквою в Західній Європі та Українською Автокефальною Православною Церквою (соборноправною) Архiepіскопа Григорія. В комунікаті читаємо: "ВПР Митрополит Ніканор сердешно просить Всечесне Духовенство і Побожних Вірних УАПЦ поставитися до цього акту з правдивим християнським розумінням, покрити все братньою любов'ю, дарувати провини один одному, стати на дорогу широкій співпраці на церковній ниві й тісно, плече в плече, стати разом до боротьби з ворогами Христа, що нас безперестанку ділять".

Коли таке поєднання наступить і на терені Америки, провідники ОДУМ-у зможуть сказати: "Дякуємо Тобі, Господи, що вислухав наші молитви".

НАЙКРАЩІ РЕЧІ ПО НАЙНИЖЧИХ ЦІНАХ КУПИТЕ В УКРАЇНСЬКІЙ КРАМНИЦІ

G. LUKE'S FURNITURE - ELECTRIC

Маємо великий вибір електричних й газових кухонь (Мофет стов), холодильників, пральних машин, машин до чищення підлог та килимів, радіоапаратів, диванів (честерфілди), п'яно-акордіони та інше.

ГАРАНТУЄМО: НИЗЬКІ ЦІНИ, ВИГІДНІ СПЛАТИ, ГАРНУ ОБСЛУГУ ТА ДОБРУ ЯКІСТЬ КУПЛЕНИХ У НАС РЕЧЕЙ.

797-799 DUNDAS ST. W., TORONTO, ONT.

— Tel.: EM. 8-9228

ПРО НАШЕ МОРЕ...

(Закінч. з стор. 21-ої)

цій), п'ять-шість крейсерів (у тому числі і найновіші, типу Свердлов), винищувачі всіх клас, 18-20 підводних човнів (переважно середній і малий тип), торпедоносці, трейлери та інші дрібніші судна. Азово-донська, Дніпровська та Дунайська флотилії начисляють велике число транспортовців, зокрема нафтоналивних судна та інші різні типи суден "морського пилу".

Стратегія чорноморської флоти зобумовлена географічною замкнутістю Чорного моря і запланована на оборонну акцію, як прибережна оборонна лінія, з тим, що підводні човни тяжкого типу легко можуть закоркувати вхід у Чорне море чужим військовим кораблям, як це успішно зробила у Першій Світовій війні навіть слабка Турецька флота, нанісши поразку найбільшій морській потугі того часу Великобританії.

Воєнна морська база у Севастополі з рядом сухоподільних аеродромів. — Сила Чорноморської флоти — у близькості високоіндустріального запілля і технічно устаткованих баз в Одесі, Миколаєві, Маріуполі і Керчі, чим не може похвалитися жодна інша сов. флота за винятком хіба балтійської.

Слабкість — замкнутість моря і понад усе брак "глибокоморського" характеру в залогі, що психічно все ще залишається морською піхотою.

Сьогодні хвилі Чорного моря ріжуть лінкори і крейсери під блакитними прапорами з червоними зірками, служачи ворожим інтересам загарбницької Москви. Але завтра і цей останній окупант зникне, як всі інші, що були перед ним, а степовий народ залишиться і над синіми хвилями Козацького моря залопотить блакитний прапор з золотим тризубом.

Ю. Март

ГЕНІЙ, ЯКОГО ЗАБУЛИ...

(Закінч. з стор. 20-ої)

нував електро-терапію, він перший передбачив абсолютну автоматизацію всієї індустрії.

Але практично працював у тому часі тільки над винаходом передачі електрики на далеку віддаль без дротів. Ця ідея й досі не цілком зреалізована. Старіючись, Микола Тесля у щораз більшій мірі відмежовувався від світу та людей. Він став великим самотником, який ніколи не знав жодної жінки. Птиці у парку, недалеко від його готельової квартири, були єдиними його друзями на старість. Він часто говорив про винахід нової смертоносної зброї, тому й не дивно, що коли він помер, у січні 1943 року, першими відвідали квартиру покійного агенти ФБІ. Чи знайшли вони щонебудь важливе у його архівах — цього досі ніхто не знає.

Якої ж національності був цей самотній геній, до прізвища якого могли б мати претенсії й українці? Відповісти на це питання повинні б наші науковці.

З НАДІСЛАНИХ ВИДАНЬ:

Жінки України (в англ. мові). Вид. Союзу Українок Америки. Філадельфія, 1955. Стор. 48.

Рівноапостольна Свята Ольга. Наказом Союзу Українок Америки. Філадельфія, 1955. Написав о. д-р І. Нагаєвський. Стор. 40.

Українська Хата. Вид. Громади ім. М. Шаповала, Нью-Йорк, 1955. Впорядкував С. Дзеркаль.

Нариси з аграрного питання. Іван Слобожанин, Мюнхен, 1955.

Тигролови, роман у двох частинах. Написав Іван Багрянний. Вид. друге. "Прометей", 1955. Ціна 3 дол.

Життя Тараса Шевченка. Написав Павло Зайцев. Вид. НТШ, 1955. Стор. 400.

ПРЕДСТАВНИЦТВА "МОЛОДОЇ УКРАЇНИ"

В Австралії:

Mrs. O. Tkach
146 Suspension St.
Sunshine, Victoria,
Australia.

В Бельгії:

Mr. H. Szmyhul
Camp 44/5 Bussoit,
(Hainaut) Belgique

У Великобританії:

Mr. Andrij Bondarenko
123 High St.
Notting Hill Gate
London, W. 11, England

В Аргентині:

"Porohy"
Casilla de Correo 3184
Bucnos Aires, Argentina

У Франції:

Mr. W. Mirutenko
Court Digeau 155
Ostricourt (North), France

Банк. конто:

B. M. C. I. Carvin 13999

У Німеччині:

Mr. I. Kornejtshuk
Muenchen, 54
Seehamer St. 13, Apt. 2.
Germany